

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická

Svět detektivek Jamese Hadleyho Chase

Jiří Švanda

Bakalářská práce
2009

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Katedra historických věd
Akademický rok: 2008/2009

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE
(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Jiří ŠVANDA**

Studijní program: **B7105 Historické vědy^{*}**

Studijní obor: **Historicko-literární studia**

Název tématu: **Svět detektivek Jamese Hadleyho Chase**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Osnova:

1. Úvod – stručná biografie autora
2. Charakteristické znaky – prostředí, postavy, zápletky, práce s kompozicí a jazykem
3. Recepce – recenze kritiků v porovnání s názory čtenářů
4. Adaptace – filmové a divadelní zpracování
5. Závěr – srovnání Chase s ostatními autory americké drsné školy, otázka původnosti námětů

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

W. O. G. Lofts, D. J. Adley: COLLECTING JAMES HADLEY CHASE, vyšlo v časopise BOOK AND MAGAZINE COLLECTOR číslo 85, duben 1991 (analytická studie díla)

George Orwell: Raffles and Miss Blandish (esej ke knize "Žádné orchideje pro slečnu Blandishovou"), vyšlo v časopise Horizon, v říjnu 1944

Tom Hiney: Raymond Chandler, životopis, BB Art, Praha 2003

Dagmar Mocná, Josef Peterka a kolektiv: Encyklopedie literárních žánrů www.fantasticfiction.co.uk (názory čtenářů a kritiků, bibliografie)

Vedoucí bakalářské práce:

PhDr. Antonín Kudláč

Katedra historických věd

Datum zadání bakalářské práce:

30. dubna 2008

Termín odevzdání bakalářské práce:

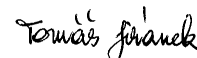
31. března 2009

prof. PhDr. Petr Vorel, CSc.

děkan

L.S.

doc. PhDr. Tomáš Jiránek, Ph.D.

vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2008

SOUHRN

Předmětem mé bakalářské práce je především snaha zmapovat a analyzovat dílo britského spisovatele detektivních příběhů Jamese Hadleyho Chase. Osobou autora se zabývám jen okrajově, mým cílem bylo věnovat se jeho tvorbě a podrobně ji rozebrat z literárněvědného hlediska. Během psaní jsem se kvůli nedostatku sekundární literatury opíral především o své čtenářské zkušenosti a znalosti daného žánru. Podstatné pro mě bylo především definovat přínos Jamese Hadleyho Chase pro oblast detektivní prózy.

KLÍČOVÁ SLOVA

James Hadley Chase, detektivní próza, americká drsná škola, populární literatura

TITLE

The Detective World of James Hadley Chase

ABSTRACT

The subject of my bachelor degree is mainly an attempt to fully describe and to analyse the detective stories of British writer James Hadley Chase. I am not paying much attention to author, my intention was to deal with his works and dissect it. I didn't have enough material in process of writing (especially secondary literature) so I based most of analyses on my reading experience and my knowledge about this genre. My objective, above all, was to define contribution of James Hadley Chase for sphere of detective stories.

KEYWORDS

James Hadley Chase, detective novels, hard-boiled school, literary fiction

Poděkování

V první řadě bych velmi rád poděkoval vedoucímu své bakalářské práce PhDr. Antonínu Kudláčovi, jenž mi během celého procesu psaní pomáhal s vyladováním všech aspektů a především trpělivě četl jednotlivé kapitoly, tak jak v průběhu měsíců vznikaly. Díky této pravidelné spolupráci jsem byl schopen dokončit tuto studii včas, aniž bych opomenul něco podstatného. Děkuji též všem pečlivým knihovníkům a knihovnicím, jež pro mě ve skladu vyhledali starší vydání autorových děl. Jsem velice vděčen i Ing. Lubošovi Maškovi, který mi pomohl s korekturami. V neposlední řadě bych za podporu duševní i materiální chtěl poděkovat své rodině a Markétě.

Obsah

ÚVOD	1
1. James Hadley Chase – představení autora	2
1.1. Stručný životopis	2
1.2. Zařazení tvorby	3
2. Charakteristika postav – psychologie a fyzická podoba	6
2.1. Psychologický profil	6
2.2. Fyzická podoba	11
2.3. Motivace postav	13
3. Struktura příběhu	16
3.1. Vyprávěcí postupy	16
3.2. Prostředí	18
3.3. Prolínání žánrů	20
4. Díla	24
4.1. Žádné orchideje pro slečnu Blandishovou	24
4.2. Série	27
4.3. Samostatné romány	32
4.4. Filmové adaptace	35
5. Inspirace	38
5.1. Drsná škola a filmy noir	38
5.2. Výpůjčky z jiných děl a nepřiznané adaptace	41
6. Přínos Chaseových děl pro žánr detektivek	47
ZÁVĚR	52
BIBLIOGRAFIE	54
RESUMÉ	59

Úvod

K tématu mé bakalářské práce mě přivedla má obliba populární literatury, zejména detektivek. Když jsem se rozhodoval, kterému autorovi či oblasti bych se chtěl věnovat, vytanula mi na mysl americká drsná škola. Měl jsem v plánu napsat co nejkomplexnější práci o tomto žánru, který mě začal zajímat poté, co jsem viděl první noir snímky, které z tohoto druhu literatury čerpaly. Po diskuzi s PhDr. Kudláčem jsem se však rozhodl zaměřit na jediného autora a tím je James Hadley Chase.

Když jsem začal s pročítáním jeho děl, nadchl mě jeho styl i přístup k žánru americké drsné školy, kterými se velmi lišil od jeho kolegů, jakými byli například Dashiell Hammett, Raymond Chandler a James M. Cain. Jeho tvorba mě očarovala natolik, že jsem se rozhodl věnovat se jí ve své bakalářské práci a to i přesto, že jsem se nemohl opírat o velké množství materiálu.

Psaní odborného textu za takových podmínek byla výzva, proto jsem se jí snažil čelit co nejsvědomitěji a využil jsem všech dostupných prostředků. Především díky internetovým fanouškům Jamese Hadleyho Chase jsem byl schopen dát dohromady autorovu bibliografii a zorientovat se ve velkém množství jeho románů. Při práci jsem téměř neustále vycházel ze svých čtenářských zkušeností, ale snažil jsem se využít i ostatních dostupných (především cizojazyčných) podkladů.

1. James Hadley Chase – představení autora

1.1. Stručný životopis

James Hadley Chase, občanským jménem René Lodge Brabazon Raymond, se narodil 24. prosince 1906. Po studiích na King's School uvažoval o kariéře vědce. Pro potřeby své diplomové práce o bakteriích dokonce odcestoval do Káhiry, aby zde studoval symptomy vztekliny.¹

Po absolvování školy se však začal živit úplně odlišným způsobem. Nejprve zvažoval práci bankovního úředníka, ale nakonec dal přednost kariéře podomního prodejce knih.² V té době během šesti víkendů sepsal svou prvotinu, která jej proslavila – *Žádné orchideje pro slečnu Blandishovou*³. Psal se rok 1939 - knihu si tak předčasně nadělil ke svým třiatřicetám.

Inspirován svým otcem, jenž byl plukovníkem indické armády, se i Raymond rozhodl jít bojovat. Stal se pilotem královského letectva. Během své služby byl několikrát povýšen, na konci druhé světové války se již mohl pochlubit hodností majora. Během tohoto období se však nadále věnoval psaní – stal se šéfredaktorem čtrnáctideníku *Royal Air Force Journal*. Tento časopis nejen vedl, ale publikoval v něm i jednu svoji povídku *The Mirror of Room 22*, stejně tak mu v časopise Liliput vychází krátký příběh *Discretion: There's a Horse on the Sofa*, obě díla dnes patří mezi jen těžce dostupné rarity.

Po válce se naplno pouští do literární tvorby. Píše samostatné romány i série a užívá si klidného a zabezpečeného života ve své domovské Anglii. Do USA, kam většinu svých příběhů zasazuje, se podíval jen dvakrát (a šlo jen o krátkodobé pobyty). Většinu informací získává z cestopisů, map a televize. Ke správné jazykové výbavě svých postav využívá slovníky hovorové americké angličtiny.

V soukromí byl Chase údajně vzorným manželem. Se svou ženou žil padesát let až do své smrti. Zajímavé věnování lze nalézt v románu *Cade: „Pro Sylvii, mou ženu, mou sekretářku, mou tlumočnici, mou řidičku a mou pravou ruku za třicet tři let porozumění a laskavosti.“*⁴

Na sklonku života se spolu stěhují do Švýcarska (kde se odehrává i několik autorových románů), zde v roce 1985 umírá. Spolu s René Lodgem Brabazonem Raymondem odchází i James Hadley Chase, Raymond Marshall, Ambrose Grant a James L. Docherty, tedy všechny autorovy

1 Jeho otec byl ředitelem veterinární školy, a tak svého syna podporoval. SOULA, Phillipe: Biography. In *James Hadley Chase by a fan* .[online]. Francie, 2008 [cit. 2009-03-03]. URL: <<http://jameshadleychase.free.fr/bio.htm>>

2 Zkušenosti nasbírané při této práci pak využil ve své knize *More Deadly Than The Male*. Tamtéž.

3 CHASE, James Hadley. *Žádné orchideje pro slečnu Blandishovou*. Přeložil Jan Skoumal. Praha: Argo, 1996. ISBN 80-85794-88-8. (dále už jen CHASE, James Hadley. *Žádné orchideje pro slečnu Blandishovou*)

4 Viz 1. Překlad JŠ.

pseudonymy a alterega. Pro čtenáře detektivek však zůstává více než devadesát pozoruhodných kriminálních románů, jež sice poněkud zůstaly ve stínu slavnějších děl tohoto žánru, ale neprávem. Chase nepatřil k mohutně adorovaným autorům, přesto byla jeho díla přeložena do čtyřiceti světových jazyků a čtou se dodnes se stejnou chutí jako před lety.

1. 2. Zařazení tvorby

U dlouhodobě píšících autorů často dochází k experimentování s formou a zkoušení nového na poli žánrovém. Ani u detektivní literatury tomu není jinak, vždyť i sir Arthur Conan Doyle je známý kromě Sherlocka Holmese též svým *Ztraceným světem*⁵, stejně tak i jiní spisovatelé (často skryti za pseudonymy) vyzkoušeli během své literární činnosti „zabruslit“ do dosud neprobádaných končin. Chase se sice držel sféry kriminálních románů, ale často střídal různé subžánry, jež tato podoba zábavného čtení nabízí.

Zvláště na přebalech knih se čtenář setkává s pokusem nakladatelů zařadit autora k americké drsné škole. To je ale dost zjednodušující, zvláště s přihlédnutím ke skutečnosti, že Chase se narodil a žil ve Velké Británii a nikdy nepsal výhradně podle šablon tohoto stylu. Přesto je americká drsná škola největším zdrojem inspirace a podepisuje se to jak na typu postav a zápletek, tak na celkové atmosféře. Stěžejním prvkem tedy nadále zůstává vidění světa bez jednoduchého rozdělení na dobro a zlo, jde o místo, kde všichni „hladoví“ po penězích a ráno si místo čaje dávají dvojitou whisky s ledem. Místo toho, aby Chase na této jednoduché kostře jen postavil předvídatelný příběh o zločinu a trestu, věnuje se do hloubky jednotlivým ústředním aktérům a dává čtenáři nahlédnout do mysli lidí, jež si povětšinou mezi sebou navzájem lžou, a tak je často zarážející poznat, co je k jejich počínání doopravdy vede. Ve většině z nich je přinejmenším trochu dobroty nebo pochybností, které je nutí váhat nad tím, zda zločin provést, nebo posleze litovat, že jej spáchali. Chase se věnuje „vnitřnímu světu“ postav svědomitě, čímž na první pohled převyšuje většinu zástupců americké drsné školy, tedy je potřeba k jeho zařazení přidat přídomek „psychologický“. Tuto skutečnost je pochopitelně třeba brát s rezervou, autor se nesnaží o detailní popis stavu hrdinů zmítajících se v nejistotě díky svému svědomí jako například Dostojevskij ve svém *Zločinu a trestu*⁶ u Raskolnikova. Chase spíše dává čtenáři možnost, aby, díky náhledu do myšlení postav snáz rozluštil, kdo je ve světě zkorumpované policie a mafiánských gangů tím skutečným zločincem.

Autor se ve svých dílech tedy pohybuje ve sféře kriminální literatury a, i když mu byl očividně nejbližší styl „hardboiled school“, pokouší se občas ve své tvorbě o krok jiným směrem.

5 DOYLE, Arthur Conan. *Ztracený svět*. Přeložil František Gel. Praha: Toužimský & Moravec, 2001. ISBN 80-7264-035-6

6 DOSTOJEVSKIJ, Fjodor Michajlovič. *Zločin a trest*. Přeložil Jaroslav Hulák. 13. vydání Praha: Svět Sovětů, 1966.

V domovské Británii je dodnes znám jako „největší mistr thrilleru své generace“⁷, čímž tamní kritika položila jasný důraz na hlavní přednost jeho příběhů – napínavé vyprávění s důrazem na psychologii postav. U nás se čtenář setkává (zvláště na přebalech různých českých vydání) s řazením do americké drsné školy, případně jen strohým konstatováním, že jde o kriminální romány zasazené do prostředí Spojených států. Zatímco o Agathě Christie, siru Arthuru Conanu Doylovi a dalších lze do anotace napsat, že jde o představitele klasické anglické detektivky, u Chase se tuzemští nakladatelé většinou spoléhají na zahraniční materiály (těch je málo a často při jejich překládání dochází k významovým posunům), případně na vlastní intuici. Se stejným přístupem jsem se i já snažil zařadit autorovu tvorbu do odpovídajícího žánru. Přikláním se tedy spíše k britské verzi, tudíž, že jde o autora thrillerů. V jádru lze přesto vidět vliv americké drsné školy, kterou Chase obdivoval a byla pro něj vhodným prostředkem, kterak realizovat své náměty v atraktivní formě. Pro milovníky detektivek tu byl příběh plný zvrátů a vývoje postav, pro zastánce akční složky zde bylo dostatek rvaček, přestřelek a podobně. Spokojeni tak mohou být jak čtenáři, jež si knihy pořizují standardně v knihkupectví, tak tací, kterým stačí si koupit paperbacková vydání na nádraží, aby jim rychleji uběhla dlouhá cesta vlakem.

Touto rozkolísaností mezi dvěma skupinami zájemců o jeho tvorbu byl možná ovlivněn i přístup kritiky. Na přebalech knih si můžeme často přečíst chválu i od renomovaných novin, ale pravda je taková, že mu mnozí vyčítali přílišnou brutalitu (zvláště v raných dílech) a měli tendenci řadit jeho díla k povídkám pulpových magazinů. Docenění se, spolu s jinými autory, dočkal až v uvolněnějších 60. letech, kdy přestávala být hlavním aspektem kvality vznešenost a patetičnost a zvláště díky beatníkům a mladým rozhněvaným mužům začal být ceněn individuální přístup. Vznikají hudební kapely, jež hrají vlastní skladby, ve filmovém světě se méně točí adaptace literárních děl a více se uplatňují autorské snímky (reflektující obyčejný život lidí – v USA zklamání z „amerického snu“, v Evropě neorealismus) a populární literatura zaměřená na fikci se definitivně stává hlavním proudem zájmu čtenářů. Kromě rozmachu fantasy, hororu a sci-fi jsou to právě kriminální příběhy, jež si získávají více fanoušků i autorů, jež se nebojí posouvat tento žánr dopředu.

V té době vychází mnoho Chaseových děl (ať už nových nebo reedic) ve Spojených státech, následkem čehož si získává i zde poměrně početnou čtenářskou komunitu. Snaha vyjít americkému publiku vstříc je zřejmá i v sérii příběhů s hrdinkou Helgou Rolfe, v níž, kromě nebezpečných situací, dějových zvrátů a atraktivního prostředí významných letovisek, nechybí ani prvky erotiky. Zde tedy dochází k dalšímu posunu – nahrazení mužského hrdiny ženou a místo plánování,

7 Tuto informaci uvádí například profil JHC v časopise Crime Time. Profile of James Hadley Chase for Crime Time magazine. In *The Crime Time Author Profiles Page* [online]. Velká Británie, 2009 [cit. 2009-03-03] URL: <<http://www.crimetime.co.uk/profiles/jameshadleychase.php>> . Překlad JŠ

případně vyšetřování zločinu, je zde ústředním prvkem vydírání manželky boháče, která se však neohroženě pouští do protiútku. Tato postava je také zmítána daleko více pochybnostmi, než jak bývá v Chaseových románech zvykem. Vzhledem ke svému předchozímu povolání, bere své manželství jako výhodný obchod, kvůli němuž musí činit několik ústupků. Její muž je starý mrzák a ona mladá krásná žena ve středních letech, jež na svůj věk nevypadá. Svádí proto vnitřní boj, zda využívat svého půvabu k získávání mužů na jednu noc, nebo zůstat věrná manželovi. Pochopitelně tento boj často prohrává, čehož začne po čase litovat, ale stejně se v tomto ohledu nezmění.

Ve všech třech příbězích je Helga vydírána, v prvních dvou případech jde o ohrožení její budoucnosti, v tom posledním o jejího uneseného snoubence. Je tedy nábíledni, že se nejedná o klasickou detektivku, ani o příspěvek do žánru americké drsné školy. Příběhy Helgy Rolfe spíše navozují atmosféru dobrodružných románů s tématem „žena v ohrožení“, jež bývají spíše určeny dívkám. Tato trilogie je však vhodná pro obě pohlaví – nabízí erotiku, napětí, atraktivní prostředí a zajímavého průvodce dějem. Žánrově bych tyto knihy zařadil mezi dobrodružné příběhy s kriminální zápletkou, případně erotické thrillery (zde je ovšem třeba brát v potaz, že byly napsány v 70. letech).

Helga Rolfe není pochopitelně jedinou výjimkou v Chaseově tvorbě. Obzvláště žánr thrilleru je autorovi v pozdějších letech tvorby čím dál bližší. V románu *Kdo je Mallory?*⁸ rozvíjí autor zápletku o uprchlém špionovi, jež svým udáním způsobil smrt svých kolegů, v *Dvojitém pohřbu*⁹ je hrdina se svojí manželkou terorizován uprchlým zločincem, přesto se mezi nimi vytváří jakési kolegiální pouto a v *Chcete zůstat naživu?*¹⁰ jsou bohatí obyvatelé Paradise City nuceni vykoupit svůj život penězi, jinak budou zabiti záhadným Popravčím.

Z uvedených příkladů je patrné, že Chase se pokoušel nebýt jen britským zástupcem americké drsné školy, ale autorem moderních kriminálních románů. Právě žánr thrilleru mu umožnil dát důraz na napětí a psychologii, což jsou dva prvky, s nimiž dokázal vždy obratně pracovat. V samotném textu jsou též patrné změny, například se tu objevují téměř filmové střihy, výborná práce s načasováním a v průběhu celé knihy i náznaky toho, jakou podobu bude mít konec příběhu.

Dílo Jamese Hadleyho Chase tedy nelze brát jednotně jako nekonečnou sérii opakujících se žánrových motivů, ale jako neustále živý a experimentátorský přístup k něčemu novému v rámci kriminálních románů.

8 CHASE, James Hadley. *Kdo je Mallory?* Přeložila Libuše Buriánová-Häsenhrllová. Praha: Ametyst, 2000. ISBN 80-85837-51-X. (Dále jen CHASE, James Hadley. *Kdo je Mallory?*)

9 CHASE, James Hadley. *Dvojitý pohřeb*. Přeložila Marie Brabencová-Válková. Praha: Vyšehrad, 1997. ISBN 80-7021-209-8. (Dále jen CHASE, James Hadley. *Dvojitý pohřeb*)

10 CHASE, James Hadley. *Chcete zůstat naživu?* Přeložil Jaroslav Bouček. Praha: Ametyst, 2000. ISBN 80-85837-47-1. (Dále jen CHASE, James Hadley. *Chcete zůstat naživu?*)

2. Charakteristika postav – psychologie a fyzická podoba

2. 1 Psychologický profil

Autoři populární literatury (tedy především zástupci té brakové) často sahají k vytváření nekomplikovaných archetypů vystupujících postav. Jasně nastavená polarita mezi dobrem a zlem není pravidlem, přesto se před budováním komplikované psychologie hrdinů dává přednost akci, dějovým zvratům a atraktivnímu popisu vzhledu hlavní postavy. Stejnou měrou se klade důraz i na věrné zachycení atmosféry prostředí, ve kterém se kniha odehrává. Chase tyto dva postupy zručně kombinuje. Už ve své prvotině *Žádné orchideje pro slečnu Blandishovou*¹¹ naznačuje, že mu nedělá potíže vyprávět napínavý příběh, a zároveň sledovat myšlenkové pochody několika postav.

Dave Fenner zde působí jako člověk, u něhož se dobrý záměr (pomoci příteli Blandishovi) staví do kontrastu s touhou po penězích (odměna za nalezení unesené dcery). Pozorováním pohnutek, které ho k pátrání vedou a jeho vnitřních monologů, se mi před očima rýsoval v podstatě normální člověk, jenž se snaží si namlouvat, že něco dělá nezištně, ale pravda je ve skutečnosti jiná. Někdo dělá dobré skutky pro hřejivý pocit na srdci a vděk okolí, Fenner potřebuje peníze a nebojí se pro ně riskovat život. Nedostatek peněz a touha přijít k nim co nejsnadnějším způsobem je vůbec častou motivací hrdinů Chaseových detektivek, tomuto tématu se více věnuji v samostatné podkapitole.

V protiváze k Fennerovi máme v románu postavu Slima, nevypočitatelného sadisty a mafiána, který je oddaný jen jedné osobě – své matce, která zároveň vede rodinný gang Grissonů. Svě okolí děsí, ale v nitru je spíše zakomplexovaný slaboch, čehož máma Grissonová pravidelně zneužívá. Za jeho hrubostí se ale skrývá i jemná stránka, která se projeví ke konci románu v jakémsi opačném případě stockholmského syndromu – únosce se zamiluje do unesené a chce ji ochránit. Jeho láska mu však nebrání v hrubém zacházení s milovanou osobou. Neumí, nebo nechce dát najevo něhu a starostlivost, kterou ve svém srdci cítí.

Pokud si položíme oba hrdiny do protikladu, docházím k zajímavému zjištění. Oba chtějí získat to samé – peníze a slečnu Blandishovou. Zatímco pro Fennera je dívka pouhým klíčem k penězům z odměny a případného vděku jejího otce, u Slima je důvod jiný – peníze jsou jeho motivací k únosu, ale láska k ní je něco, co se dostaví až později. Na konci románu Slim s Blandishovou zdrhá v autě bez výkupného. Vybral si raději ji než peníze. Dochází tu tedy k prohození rolí – zatímco na začátku chtěl Slim (potažmo celý Grissonovic gang) dostat výkupné namísto Blandishové, teď je to Fenner, kdo se jí chce zmocnit a odnést si odměnu. Stírá se hranice mezi

11 CHASE, James Hadley. *Žádné orchideje pro slečnu Blandishovou*.

únosem a vysvobozením, jelikož i zachránci náležejí peníze.

V tomto případě je očividné, že ve svém autorském debutu si dal Chase obzvláště záležet na vývoji postav. Nepokoušel se o žádnou složitou katarzi, ale nalezneme tu snahu vzít osvědčené archetypy detektivních románů a vdechnout jim trochu více života. Právě v *Žádných orchidejích pro slečnu Blandishovou* se Chaseovi takhle revitalizace povedla.

Úplně jiný pohled na práci s psychologií postav nabízí například román *Rakev z Hongkongu*. Autor se při popisu soustředí takřka úplně na hlavní postavu, což logicky vyplývá nejen z použité ich-formy, ale i ze stavby příběhu. Zápletka sice nabízí klasické schéma člověka (v tomto případě detektiva) neprávem podezřelého z vraždy, ale díky šikovně vymyšleným zvrátům si hrdina prochází menší psychologickou přeměnou. Přesto v rámci ústředních charakterů Chaseových próz působí jako klidný typ. Možná proto, že není neustále manipulován svou femme fatale, jako jeho kolegové z jiných autorových děl. Nelson Ryan má sice jen pár dní pro zjištění pravdy o tom, kdo zabil čínskou prostitutku, ale místy působí klidněji a vyrovnaněji než James Bond popíjející dobře protřepané martini. Někdy je až zarážející sledovat, jak Ryan pohybuje se v cizí zemi se silným mafiánským podhoubím, neztrácí rozvahu a uniká smrti a nástrahám s elegancí zmíněného agenta s povolením zabíjet. Přesto se i u něj na konci románu dostavuje ono vyčerpání a úleva nad tím, že má zdárně vše za sebou a může si konečně dát nohy na stůl, k tomu si zapálit cigaretu a přemýšlet nad zářivou budoucností, kterou má na dosah.

Chester Scott, hlavní postava románu *Past*¹² takové štěstí bohužel nemá. Jeho život se po setkání s Lucille, ženou svého šéfa, dostává do nepříjemných obrátek. Hrdina už od začátku tuší, že ho využívá, ale její krása a šarm mu úplně zamotá hlavu. Přistoupí na to, že bude Lucille učit řídit automobil, aby jí mohl být nablízku. Je jí přitahován jako magnetem, ale bojí se zajít dál a ani ona zpočátku nedává najevo touhu pokračovat. To však v Chesterovi ještě více boří zábrany, což vede k žhavému flirtu s nepěkným koncem. Spadne do kolotoče událostí – hádka s Lucille, která poté srazí policistu, likvidace důkazů, tajemný vyděrač s kompromitujícími materiály, naléhavost jeho femme fatale... Dřív než se naděje, je v horším průšvihů než Ryan, na kterého tlak vyvíjela jen jeho vnitřní touha očistit se a zjistit pravdu. Osud hrdiny *Pasti* a detektiva v *Rakvi z Hongkongu* má však jeden shodný moment a tím je dobrý konec. Zatímco u Ryana jde především o dosažení vytyčeného cíle a úlevy z toho, že už má za sebou těžký úkol, u Chestera je závěr lehce přehnaný. Připomíná spíš kompenzaci za všechny „trable“, které si musel vytrpět, než mu autor dovolil sundat z beder pomyslné břemeno. Přesto obě postavy tvoří výjimku v Chaseově databázi hrdinů. Happyendy v jeho podání mívají spíše hořkou pachut' a velmi často se nedostavují vůbec.

12 CHASE, James Hadley. *Past*. Přeložila Marie Brabencová-Válková. Praha: Vyšehrad, 1996. ISBN 80-021-198-9. (Dále jen CHASE, James Hadley. *Past*)

Takové hrdiny, které čeká špatný konec, zastupuje například John Anson z románu *Dobře pojištěná vražda*¹³. Ten pracuje pro pojišťovací společnost Národní důvěra a patří mezi jejich největší esa, jeho úspěchy a zkušenosti mu dávají možnost poskytovat služby těm nejbohatším z nejbohatších. I sám Anson si za svou kariéru vydělal tolik, že by se mohl zařadit po jejich bok, ale jeho příšerná utrácivost mu v tom brání. Období finančního růstu střídají časy chudoby. Není pak divu, že se kvůli penězům nechá využít pro riskantní podnik – prodání pojistky a vraždu v jednom. Na obojí si ho najme Meg Barlowová, manželka boháče, pod záminkou pojištění šperků. Ve skutečnosti jí jde o životní pojistku pro manžela a pomoc při provedení vraždy.

Anson je jako postava zajímavý už tím, jak manipuluje s lidmi okolo sebe a přitom, ač to sám netuší, je i on ovládán na dálku. Vydřuje si milenku, na které ale šetří, protože je ještě víc rozchazovačnā než on. V okamžiku, kdy se ale naskytne možnost přijít k velkým penězům podvodem, udělá z ní partnera a požádá ji o půjčku. Stejně jako on neváhá a s vidinou velkého zisku mu peníze půjčuje. Anson samozřejmě neprozradí vše a to se mu stane na konci románu osudným. Svým tajnůstkářstvím přijde o záchranou brzdu. V podstatě ale lže všem, hraje „na všechny strany“, aby měl náskok a mohl v případě problémů odejít s čistým štítem, když už ne s penězi. Spoléhá příliš na sebe a svou schopnost ze všeho „vybruslit“. Daří se mu zakrývat stopy a mlžit ohledně smrti svého klienta, ale po krku mu jdou dva „vlčáci“ Národní důvěry, Steve Harmas a Maddux. Jakmile zavětrí stopu, nenechají na případu nit suchou a hledají cesty jak dokázat, že jde o podvod. Do toho se objevuje u dveří policie, Meg začíná vypadávat z role truchlící vdovy a tajemný muž z její minulosti v pozadí tahá za nitky. To všechno začne Ansona měnit - pryč je jeho arogantní sebejistota, ale stále zůstává jeho důvěra jen v sebe samotného. Vše se mu vymyká z rukou a je čím dál jasnější, že bude odhalen.

Manžel Meg v Chaseově podání není klasický dobrácký padesátník, ale postava s tajemstvím. Pan Barlow totiž žije dvojitý život a jeho druhou identitu není radno potkat na opuštěném místě. Je totiž sériový vrah. Vraždy páchá z potřeby sexuálního ukojení. Jeho cílem jsou mladé páry, jež se „muchlují“ v autě. Muže zabije a ženu následně znásilní, po styku ji však nechá žít. Daří se mu utíkat před dopadením díky přestrojení – koupací čepice v kombinaci s dalšími doplňky mu deformuje obličej, a tak dívky při popisu na policii udávají popis holohlavého, vrásčitého muže, přesný opak pana Barlowa. Bohužel tento druhý život Megina manžela Chase představí jen dvěma krátkými epizodkami, které jsou ovšem brilantně napsané a atmosférou si nezdají s ostatními příběhy o sériových vrahích. Tyto události působí spíše jako vsuvka, protože po celou dobu románu nemají žádný význam pro hlavní dějovou linii. Je tedy otázkou, proč autor chtěl tolik pana Barlowa

13 CHASE, James Hadley. *Dobře pojištěná vražda*. Přeložil Jaroslav Bouček. Praha: Ametyst, 1998. ISBN 80-85837-31-5. (Dále jen CHASE, James Hadley. *Dobře pojištěná vražda*)

představit, byť to nebylo vůbec potřeba. Že by chtěl rozehrát vedlejší příběhovou rovinu, která by se později prolнула s tou hlavní? Nebo šlo o nepoužitý nápad z jiného románu? Celkově působí postava sériového vraha až zbytečně nevyužitě a atmosféra úseků věnovaných jeho řádění se rapidně liší od zbytku románu. Minimálně to ale svědčí o Chaseově výborném citu pro budování různorodých charakterů.

Zatím jsem v této kapitole na příkladech z jednotlivých románů uvedl, jak velkou rozmanitostí postav je zastoupena autorova bibliografie. Je ale pochopitelné, že do více než devadesáti knih, které napsal, nelze vymyslet stejný počet naprosto odlišných hrdinů. Chase si nehraje na antického epika a místo snahy být za každou cenu originální, servíruje malé podvodníčky, jež potřebují přijít k penězům bez ohledu na jejich sociální postavení a finanční zajištěnost. A někdy není potřeba ani femme fatale k tomu, aby se hrdina do nějakého problému namočil.

Chase například v románu *Lehce nabyt – lehce pozbyl*¹⁴ představuje dva pracovníky firmy prodávající sejfy. Oběma se daří dobře, ale z dlouhé chvíle přijdou s úsměvným nápadem: Co takhle vyloupit nejlepší trezor firmy, čerstvě nainstalovaný u jednoho boháče?

Z neškodného vtipu se stává plán, který nevyjde. Dojde k vraždě a oba jsou postaveni před soud. Chet vezme všechnu vinu na sebe a je zavřen do té nejprísnější věznice ve státě. Podmínky uvnitř jsou opravdu kruté, a tak už od nástupu trestu nemyslí na nic jiného než na útěk. Ten se mu nakonec zdaří a velmi rychle nalézá útočiště, které mu poskytne stárnoucí pumpař, jehož obchod je doslova na okraji světa. Pro Cheta místo jako stvořené.

Chet sice lže o svém skutečném jméně, ale jinak se snaží být k svému ochránci slušný a naprosto ho respektuje. Bohužel je tu ještě třetí osoba – Lola, manželka pumpaře, která ho ze záhadných důvodů nemůže vystát. Právě tyto dvě skutečnosti ovlivňují vývoj Chetova charakteru. Na jednu se snaží být oddaný svému zachránci, ale taky jim lomcuje strach z odhalení Lolou, který je nakonec oprávněný. Zároveň se stává i obětí jejího půvabu, který si nejprve zakazuje vnímat, ale nakonec mu podlehne a pokouší se dobýt Lolino srdce. Stane se součástí její manipulační hry, ve které nelze odlišit co je pravda a co lež, přesto se této šarády účastní.

Na první pohled by se mohlo zdát, že je Chet klasickým hrdinou Chaseovských detektivek. I on sice podléhá půvabu dívky, přesto se snaží držet krok před ní a udělat vše pro to, aby při tom nebylo ublíženo jejímu manželovi. Patří tedy spíš mezi ty dobráky, kteří jsou jen sváděni okolnostmi na špatnou cestu. Podobně jako hollywoodský scénárista Perry Weston v románu *Dvojité pohřeb*¹⁵, snažící se vyjít bez podrazů s masovým vrahem, i Chet tajně neschvaluje podvod,

14 CHASE, James Hadley. *Lehce nabyt – lehce pozbyl*. Přeložila Marie Brabencová-Válková. Praha: Ametyst, 1998. ISBN 80-85837-30-7. (Dále jen CHASE, James Hadley. *Lehce nabyt – lehce pozbyl*)

15 CHASE, James Hadley. *Dvojité pohřeb*.

který manželka pumpaře naplánovala a má v záloze plán, jak ho zhatit. Zatímco Perrymu překazí taktické příměří manželka-nymfomanka, Cheta překvapí svým jednáním proti domluvenému postupu samotná Lola.

K tématu očitých inspirací se vrátím později, ale postavy v *Lehce nabyt-lehce pozbyl*¹⁶, každému znalci klasických detektivek americké drsné školy, značně připomenou hrdiny knihy *Pošťák zvoní vždycky dvakrát*¹⁷. Dějově se od sebe obě knihy liší, ale i tak jsou tu shodné styčné body. Manžel – postarší dobrák, manželka – mladá dívka, která si připadá jako uzavřená v kleci, pomocník – mladý muž, co respektuje manžela, ale má rád jeho manželku, která ho požádá o pomoc s vraždou. Přiznám se, že jsem nejprve četl Chaseův román a po delší době teprve Cainovu knihu. Bohužel jsem si ji, právě díky té velké podobnosti, po dějové stránce příliš neužil. Jedním z důvodů byl i fakt, že Chase zvládl psychologii postav daleko lépe. Román je sice psán v ich-formě, a tak v detailech poznáváme spíš Chetův „vnitřní svět“, ale dozvídáme se i o pumpaři a jeho ženě.

Zvláštní na hlavním hrdinovi je právě to, jak moc připomíná typického aktéra detektivek americké drsné školy. Těm většinou vévodí na první pohled sebevědomí drsníci, kteří jsou však uvnitř naivní a idealističtí a kvůli krásné ženě se nebojí zahodit svou morálku. Vždyť kolikrát už byl podveden femme fatale i takový Phil Marlowe? Nepočítaně. Čtenář má při čtení chuť mu vyčinit, aby si dal na tu vdovu (mladou manželku, dámu z vyšších kruhů a podobně) pozor, ale nezbyvá mu, než rezignovaně přihlížet tomu, co se stane, když zkušeného detektiva vyvede krásná žena ze střehu. Chase, který psal detektivky tohoto subžánru i v době, kdy zájem čtenářů i nakladatelů o něho upadal, tento motiv samozřejmě používal též často, ale nebál se jej obměňovat. Střídání hrdinů mu navíc (na rozdíl od Chandlera a jiných autorů, jež měli svoji stěžejní postavu) umožňovalo vytvářet úplně odlišné psychologické profily. Phil Marlowe je jistě charismatický hrdina s vtípnými průpovídkami, ale přece jen je charakter jeho postavy až příliš plochý. Čtenář přesně ví, jak se zachová v situaci, kdy se setká s krásnou femme fatale nebo zkorumpovaným policistou. Hrdinové Chaseových detektivek nejsou takhle předvídatelní, jejich rozhodnutí bývají často řízena tlakem okolí a dochází u nich i ke spontánnímu jednání na základě „duševního zkratu“. Jeho postavy mívají obvykle lehce naivní představy o poctivosti druhých i své, ale málokdy jim nedojde, že se je chystá někdo napálit. Zvláště hlavní hrdinové se často ocitají v pozici, kdy mají před sebou věc, jež může být výnosným podnikem, ale zároveň také chytře nastroženou léčkou. Obvykle se do ní dostávají skrz touhu po penězích či kvůli nějaké okouzující ženě. Nejsou to však důvěřiví hlupáci, v hlavách jim „šrotují kolečka“ a důkladně zkoumají chování ženy (kolegů,

16 CHASE, James Hadley. *Lehce nabyt – lehce pozbyl*.

17 CAIN, James Mallahan. *Pošťák zvoní vždycky dvakrát*. Přeložil Jaroslav Kořán. Praha: Odeon, 1987

kumpánů), aby včas při sebemenší pochybnosti měli možnost vycouvat z pasti.

Typický hlavní hrdina Chaseovy detektivky je tedy lehce paranoidní, obezřetný, neustále si „hlídající záda“. Přesto může být i gentleman, kamarádský typ a svým způsobem i dobrák. S „machedem“ nebo antihrdinou se u Chase nesetkáváme jako s hlavní postavou. Většinu špatných vlastností mívají spíše ti, jež omezují hrdinovu svobodu, nebo ho chtějí zabít. Hlavní postava je tak čtenáři často blízká, protože jde spíše o malého podvodníka, jenž je do nečestné hry zatažen proti své vůli. Mně osobně bývalo chvílemi takového hrdiny líto, i když musím připustit, že si často za své neštěstí mohl především sám.

Vymezit, kdo a proč je záporná postava, bývá v detektivkách americké drsné školy těžké. Jak už jsem uvedl výše, samotný hlavní hrdina většinou nebývá žádný „svatoušek“ a od „záporáka“ se tudíž příliš neliší. Zda považovat za tu zlou duši třeba femme fatale nebo mafiánského bosse, co jde hrdinovi po krku, je těžké určit. Chase na to jde ale přece jenom trochu jinak. Při rozboru několika postav z vybraných románů jsem naznačil, že se autor nebojí do svých děl přidat i něco mimo žánr. Minimálně jednu věc do nich vkládá rád – chladnokrevného a zlého člověka. Může jít o muže či ženu, masového vraha, ale i patologického lháře. Jsou to osoby, které naženou čtenáři husí kůži a donutí ho číst do konce knihy, aby se ujistil, že ten „darebák“ (potvora) dopadne špatně.

Chaseovy záporné postavy jsou většinou lidé, kteří mají jasno v tom, co chtějí a nehodlají slevit. Nebojí se „jít přes mrtvoly“ (v některých případech doslova) a téměř nic je nevyvede z míry. Pro to, aby získali, co potřebují, využívají své individuální schopnosti. Mají obrovskou sílu, nebo oplývají schopností dokonalé manipulace. Nemívají problém přizpůsobovat se okolí, někteří sice zpočátku propadají panice, případně hysterii, ale poté využijí své „nadání“ k tomu, aby se vše vrátilo do původního stavu. S přehledem tuto taktiku zvládají i postavy, které jednájí spíše pěsti než slovy. V Chaseově podání nejsou totiž ani ony naprostí hlupáci.

2.2 Fyzická podoba

Konvence u románů z prostředí americké drsné školy předurčují pro podobu hlavních i vedlejších hrdinů určitá schémata. Stejně jako Chase obměňoval stereotypy při vytváření psychologie aktérů, tak i u fyzické podoby přidal několik vylepšení oproti standardu.

Typická hlavní postava jeho detektivek je ve věku okolo třiceti let, dobře upravená, ráda pokouje a chodí do společnosti, což se projevuje i ve způsobu oblékání. Chase se ovšem nesnaží o důkladný popis zevnějšku hlavního hrdiny, z pochopitelných důvodů se soustředí především na femme fatale a zlosyny.

Občas si dovolí u hlavní postavy trochu zaexperimentovat a nabídne nám poněkud ošuntělého hrdinu místo typického elegána: „*Dlouhé vlasy splývající na ramena, vousy a zápach,*

který ho neopouštěl již od zastávky v Jacksonvillu, kde se naposledy umyl, to všechno z něho udělalo nevídaného hosta.“¹⁸ Od standardních ústředních aktérů chaseovského světa se liší nejen vizáží a hygienickými návyky, ale též velkou fyzickou silou, zároveň však slabší inteligencí. Chuckův život je také poznamenán trhlinami, o které hlavní postavy jiných románů nezavadí. To z něho dělá požitkářského člověka, který na svůj zjev nedbá. Vše podřizuje touze získat peníze. Chase si vyloženě „užívá“ popis Chuckova neustále páchnoucího těla a neupraveného obličeje, obzvláště skrz jeho partnerku Meg, o jejímž fyzickém vzhledu se toho příliš nedozvídáme. Přesto se dá z náznaků domyslet, že díky soužití s hrdinou nemá dostatek peněz a prostředků na to být tradiční femme fatale s načesanými vlasy, silným make-upem, večerní róbou a cigaretou ve špičce.

Meg je však opravdu jen příslovečnou výjimkou, jež potvrzuje pravidlo. Prakticky každá osudová žena je i v chaseovském světě onou dámou, která svým vzezřením, vůní a pohledem každého hrdinu uhrane. Netřeba dodávat, že se za tím krásným zevnějškem často skrývá vychytralá potvora, která přesně ví, co chce a jak toho dosáhnout. Její rty jsou jedem a její slova cestou do záhuby. Který hrdina by ovšem odolal nešťastné ženě v černém se smutným výrazem v očích a se slzami na víčkách? Chase možná nepředstavuje ty nejkrásnější femme fatale, co kdy byly v americké drsné škole představeny, ale ani jeho dívky nepatří mezi ošklivky. V jejich popisu neplývá detaily, nechává na čtenáři, aby si ke stručnému náčrtku dosadil vlastní podobu. Já, dozajista stejně jako spousta jiných čtenářů, si k Chaseovým osudovým ženám dosazoval tváře Grace Kellyové, Rity Hayworthové, Mary Astor, Lauren Becall a dalších hereček z noirových snímků.

V originálních vydáních často čtenáře k četbě lákají fotky modelek představujících femme fatale většinou ve velmi svůdných pózách. To čeští vydavatelé (možná proto, že u nás je čtení detektivek v posledních letech spíše doménou žen) jsou v obrázcích na přebalu skoro až puritánští. Někteří preferují více ilustrace (Argo, Vyšehrad), jiní fotky herců z „béčkových“ amerických snímků 80. let (Ametyst), které vzbuzují spíš pobavení než vzrušení.

U zlosynů si dává Chase naopak dost záležet na popisu jejich vzezření. Například podoba tlusté matky Grissonové a jejího syna Slima s jeho odulými, věčně nasliněnými rty je něco, co asi žádný čtenář po dočtení *Žádných orchidejí pro slečnu Blandishovou*¹⁹ nedostane z hlavy. Někdy Chase zlé postavy „ozdobí“ jen drobnostmi jako jsou jizvy, křivý nos a tetování, jindy si s jejich popisem vyhraje.

Jedno z pravidel pátera Knoxe pro autory detektivek praví, že v příběhu nesmí vystupovat Číňan. Opatření vzniklo z důvodu častého používání zástupců této národnosti jako vrahů a zlosynů, což bylo nejen rasistické, ale též nudné klišé. Chase představuje ve svých dílech zástupce různých

18 CHASE, James Hadley. *Chcete zůstat naživu?*. s.5.

19 CHASE, James Hadley. *Žádné orchideje pro slečnu Blandishovou*.

národností, jejich chování naštěstí neodpovídá rasovým předsudkům a stereotypům. V popisu vzhledu však autor nezachází nad rámec tradičních představ o jednotlivých etnikách. Například v románu *Chcete zůstat naživu?*²⁰ postavu indiána Pokeho popisuje takto: „Byl to indián z kmene Seminolů. Těch indiánů viděla řadu na cestě z Jacksonvillu a poznala ty husté modročerné vlasy, tmavou kůži, vysedlé lícní kosti a zúžené černé oči. Mohlo mu být tak třiaadvacet nebo čtyřiaadvacet let a byl hezký, ale jeho jakoby ze dřeva řezaná, nehybná tvář a jeho klid u ní vyvolávaly stísněný pocit.“

Kromě jednoho indiána se v Chaseových dílech vyskytují i Asiaté (*Rakev z Hongkongu*²¹), Švéd (*Lehce nabyt-lehce pozbyl*²²) a výjimkou nejsou vzhledem k prostředí, kde se některé z příběhů odehrávají, ani Italové. Britové se v jeho románech kupodivu téměř nevyskytují. Chase dokázal ve svých románech skvěle zachytit Američany a jejich myšlení, ač sám byl Angličanem, podobně jako kdysi Němec Karl May vyprávěl o divokém západu, ačkoli v USA v životě nebyl.

2.3 Motivace postav

Možná je na první pohled zarážející, že věnuji samostatnou podkapitolu něčemu, co je snadno odvoditelné. Přesto si dovolím konstatovat, že důvodů, proč se hlavní hrdinové pouští do rizik, je v detektivkách Jamese Hadleyho Chase hned několik.

Nejčastějším motivačním prvkem jsou pochopitelně peníze. Ne vždy je potřebuje přímo hlavní hrdina. Někdy je jen prostředníkem své femme fatale, málokdy však nedostává ze získaného obnosu svůj vlastní podíl. Lákadlo peněz je pro hrdiny opravdu velkým pokušením. Nebojí se pro ně podvádět, lhát a někdy i vraždit. Ve světě americké drsné školy to ale chodí trochu jinak než v klasických anglických detektivkách Agathy Christie a Sira Arthura Conana Doylea, kdy se román neobejde bez „mordu“, který je pak základem dalšího vývoje příběhu. V Chaseových dílech už na počátku stojí touha něco získat – nejčastěji tedy peníze - a ta vede postavy dál, často k nešťastnému konci. Výše částky přitom někdy může být i dost směšná, zvláště v případě menších zadlužených kriminálních, kteří potřebují aspoň trochu „škváry“ pro přežití. Finanční motivace může být zkrátka stejně důležitá pro různé sociální skupiny, jak Chase rád ve svých dílech dokumentuje.

Většina hrdinů ovšem není tak odvážná, jak by se na první pohled zdálo, a tak si často musí sáhnout opravdu na dno, aby se jim zachtělo vybočit ze zaběhnutého způsobu života a porušit zákon. Hlavní postavy Chaseových románů bývají často představitelé střední třídy, takže jejich postupy, jak získat peníze, bývají rafinované, neokrádají lidi na ulici, ani nepřepadají banky za

20 CHASE, James Hadley. *Chcete zůstat naživu?*. str. 11.

21 CHASE, James Hadley. *Rakev z Hongkongu*. Přeložila Marie Brabencová-Válková. Praha: Argo-Panda, 1994. ISBN 80-85794-35-7. (Dále jen CHASE, James Hadley. *Rakev z Hongkongu*)

22 CHASE, James Hadley. *Lehce nabyt – lehce pozbyl*.

bílého dne. Sofistikovaně dávají kousky skládky dohromady, až jim z nich vznikne výsledný plán.

Další důležitou motivací, která dokáže aktéra příběhu hnát do libovolně velkého nebezpečí, jsou femme fatale. Jejich krása, obličejová mimika a hlavně neodolatelný hlas, který přivede nejednoho muže do neštěstí, slouží spolu s ostatními prostředky jako vodítko, na jehož konci se nešťastník ocitá. Ano, femme fatale bývají často opravdu potvory. Jen málokterá z nich dopředu netaktizuje, jak se ke svému milenci zachovat. Jejich vliv také hrdinu nutí udělat vše pro to, aby si ji udržel. Jen místo květin, bonboniér a serenád pod oknem jí pomáhá s podvody (*Past*²³), zabitím manžela (*Lehce nabyt-lehce pozbyl*²⁴) a nebo útekem pryč (*Žádné orchideje pro slečnu Blandishovou*²⁵). Femme fatale je za to vzorně odměňuje svou přízní – slibuje, co jim na očích vidí, a nechá je, aby se s ní pomilovali. Tyto ženy jsou natolik okouzující, že donutí muže vracet se k nim neustále zpět, a to dokonce i vyloženě nestálé typy, jež obvykle poté, co se ženou stráví noc, se s ní už vícekrát nesetkají. V případě jakéhokoliv vážného problému dokáží totiž chaseovské hrdinky s přehledem zahrát na tu správnou strunu. Citové nebo i tradiční vydírání spolehlivě zabere i na toho nejotrlejšího muže, který se tak dostává do pasti, z níž má problém uniknout.

Stejně silnou motivací může kromě femme fatale být i touha zachránit se. Někdy hrdinovi jde o holý život (*Dvojité pohřeb*²⁶), jindy mu pro změnu hrozí vězení (*Rakev z Hongkongu*²⁷) a podobně. V prvním případě zaujme Perry diplomatický postoj a snaží se vyjít se zločincem. Kupodivu se mu to daří a dokud do jeho osudu nezasáhne třetí osoba, vše probíhá v klidu. Nutnost být s vrahem v jedné malé chatě tak postupně připomíná spíš návštěvu u nenáviděných příbuzných, ale rozhodně ne únos, při kterém stačí chybný krok a hrdina přijde o život. Takhle se ovšem situace jeví jen na první pohled, zabiják je labilní osoba, hraje sice fěr hru, ale může kdykoliv „zkratovat“ a Perryho zabít. Základní lidská touha přežít žene hrdinu dopředu a nutí ho přemáhat strach, aby se zachránil.

Nelson Ryan z druhého románu má situaci podstatně lehčí, protože jeho pohyb není omezen. Je tedy stále ve střehu, honí se za skutečným pachatelem vražd v touze očistit své jméno a vyhnout se vězení. Nevýhodou v jeho případě je větší počet osob, které mu v průběhu pátrání usilují o život a spousta dalších překážek, jež ho zdržují od úspěšného vyřešení případu. Ryanovým plusem je fakt, že jako detektiv umí v podobné situaci chodit. Oproti Perrymu, který kriminální příběhy pouze vymýšlí, má on díky svému povolání bohaté zkušenosti s vyhrocenými situacemi, kdy mu hrozí nebezpečí. Jenže v tomto případě je postaven před křivé obvinění a neschopnost policie, musí se

23 CHASE, James Hadley. *Past*.

24 CHASE, James Hadley. *Lehce nabyt – lehce pozbyl*

25 CHASE, James Hadley. *Žádné orchideje pro slečnu Blandishovou*.

26 CHASE, James Hadley. *Dvojité pohřeb*.

27 CHASE, James Hadley. *Rakev z Hongkongu*.

tedy spolehnout nejen na své instinkty pro přežití, ale využít naplno vrozené detektivní schopnosti.

Na uvedených případech je dobře vidět Chaseova práce s psychologickou stránkou hrdinovy osobnosti. Pokud se rozhodne pro postavu použít jako motivaci strach o vlastní osud, nebojí se toho naplno využít a demonstrovat, jak snahu ovládnout paniku, tak i chyby hlavního aktéra.

Představil jsem tři základní motivace hrdinů, které jsou obecně platné pro Chaseovy detektivky i thrillery. V tak obsáhlém díle se pochopitelně dá najít ještě několik odlišných motivací, ale jde víceméně o varianty výše uvedených.

3. Struktura příběhu

3.1. Vyprávěcí postupy

V populární literatuře čtenář hledá oddech a snadnou srozumitelnost, proto se autoři snaží s těmito prvky co nejcitlivěji zacházet, aby si udrželi jeho pozornost a zájem o svá díla. Občas se setkáváme s tím, že spisovatel vše výrazně zjednoduší a přidává velké množství vysvětlujících pasáží. Tím se jeho díla stávají až směšnými a nečitelnými.

Bylo by asi přehnané tvrdit o knihách Jamese Hadleyho Chase, že se v nich čtenář něčemu přiučí pro život, ale o spotřební brak se rozhodně nejedná. Může za to například propracovaná psychologie postav, které jsem se věnoval v předchozí kapitole. Právě pro uvažování hrdinů hlavních i vedlejších má ve svých dílech vymezen obrovský prostor, což ve spojení s jejich nevyzpytatelným chováním čtenáře udrží u knihy a doslova ho k ní „přiková“. Hlavní postava je často člověk na hranici zákona, ale jeho celkové charisma donutí čtenáře fandit mu, aby došel dobrého konce. Za zajímavou taktiku autora při budování charakteru hrdiny (objevuje se to občas také u vedlejších aktérů) považuji to, jak dokáže zdůraznit třeba i jedinou kladnou vlastnost, kterou má. Stává se tak pro čtenáře aspoň částečně sympatickou i postava, jejíž chování je povětšinou nečestné a protizákonné.

Důležitou součástí téměř každé „Chaseovky“ jsou pochopitelně vnitřní monology. Tento prvek proslavili už první představitelé americké drsné školy a v průběhu let se stal pro tento žánr klíčovým. Autor jej používá střídavě v knížkách, které jsou psány er-formou, zatímco v románech psaných ich-formou provázejí čtenáře celým příběhem. Vnitřní monology jsou psané na tělo příslušné postavě, u Chase se naštěstí neprojevuje oblíbený nešvar spisovatelů populární literatury příliš nepersonifikovat popis myšlenkových pochodů jednotlivých aktérů. V jeho knihách se jedná o dobře čitelné a podle potřeby zábavné či vypjaté náhledy do duševních stavů hrdinů. Většinou je v nich cítit napětí a strach, který ale postava nedává na sobě na povrchu znát. Bojí se například o to, že plán na získání peněz nevyjde, že přijde o svou femme fatale a podobně. Vnitřně ho to svírá a čím blíže je konec, tím více propadá stresu, paranoi nebo depresi. To vše se v jeho duševních pochodech projevuje, k závěru ale především v jeho jednání.

Opravdový příběh nedělají jen postavy, ale i děj a autorova práce s jeho rozvíjením. Zde bych rád zdůraznil, že vzhledem k počtu napsaných románů je obdivuhodné, že každé dílo si něčím zachovává svou originalitu. A právě v ději, kde se jiní časem opakují, má Chase jasně navrch. Základní zápletky, pravda, často připomene jinou detektivku nebo thriller, ale její následné rozvíjení směřuje pak úplně jiným směrem. Postavy dokáží v případě nesnázi velmi šikovně improvizovat,

a tak se čtenář nesetkává s otřepaným postupem hrdiny propadajícího se hlouběji do svých problémů. Hlavní postava má ve svém okolí často spoustu spolehlivých přátel či kolegů, není samotář, který pracuje na zločinu jen za spolupráce své *famme fatale*. Naopak se někdy dostává do situace, kdy ji musí přelstít za pomoci některého svého souputníka.

Co do rozsahu se většina „Chaseovek“ pohybuje v rozmezí zhruba od 150 do 200 stránek. Z toho jasně vyplývá, že se zřídka setkáme s nějakým košatějším dějem. Čtenář se však nemusí děsit okoukaných příběhových schémat ústících v předem jasný konec. Chase umí překvapit a šokovat i v místech, kde to nikdo nečeká. S blížícími se posledními stránkami začne vše nabírat na obrátkách směrem k happyendu, vtom se však v závěrečném odstavci čtenář dočte, že hrdina páchá sebevraždu, je přejet automobilem, či ho někdo zastřelí. Dovolím si ještě jeden svůj postřeh, co se týče smrti v Chaseových románech – autor své příběhy rád končí něčí smrtí a nejedná se vždy o „padoucha“, ale i o policistu nebo někoho blízkého hlavní postavy. Například v *Dvojitém pohřbu*²⁸ na konci umírá nejen padouch, ale i Perryho manželka. Většinou je však oním mrtvým právě hrdina, který se ocitá v bezvýchodné situaci a tak si vlastní rukou sáhne na život, nebo mu osud přichystá nemilé překvapení, které je pro něj ale ve výsledku spíše vykoupením.

Kdybych měl vymezit, čím je charakteristicky typický Chaseův román po stránce vypravěčské, začnu asi tím, že využívá naplno potenciál středního rozsahu knihy. V ději nejsou hluchá místa, postavy netápají a nepřemýšlí nad zbytečnostmi, příběh má spád a tak dále. Šikovně jsou též vrstveny na sebe všechny dějové linie. „Přepínání“ mezi nimi funguje bezchybně, a to i v případě, že se mají na konci propojit do jedné. K sepnutí všech dochází bez stopy křeče, nebo zásahu nějaké „*deus ex machiny*“. Za typickou dějovou stavbu považuji např. tuto:

- 1) Hrdina a *femme fatale* se chystá podvést milionáře
- 2) Milionářův osobní život, prostor pro jeho představení čtenáři, aby měl na základě čeho mu okradení přát nebo ho litovat a to samé u podvodníka
- 3) Samotný zločin (krádež, případně i vražda oběti)
- 4) Krize – hlavní postava se dostává do potíží (plán nevyšel / policie v patách / zrada *femme fatale*)
- 5) Závěr – mnoho variant, převažuje dopadení nebo smrt

Toto mnou vymyšlené schéma uvádím jen jako příklad, čerpal jsem při jeho tvorbě z několika děl, ale dá se říci, že jako hrubá kostra pro porozumění autorovy práce se stavbou příběhu postačí. Stejně jako v matematice lze do jednotlivých proměnných vložit jiné hodnoty a vzniká tak diametrální rovnice i tady, pokud si dosadím jiné motivy, nenaruší to nijak standardní rozvržení.

28 CHASE, James Hadley. *Dvojitý pohřeb*.

Nepodezírám Chase z nějaké vypočítavosti nebo snad účelového schematismu, v jeho románech se to totiž „hemží“ mnoha nápady a originálními přístupy. Autoři populární literatury jsou v tomto zajisté často v pokušení, koneckonců u jejich děl převažují nepravidelní čtenáři nad oddanými bibliofily, kteří mají v knihovničce veškerou jejich tvorbu. Chase se zcela okatě snaží odolávat takovým pohnutkám, aby mohl neustále překvapovat zápletkami z netradičního prostředí a postupy nad rámec americké drsné školy.

Z pohledu na schéma se zdá moje předchozí věta jako nesmyslná, je v něm prakticky vše co je typické právě pro žánr, kam údajně autor svou tvorbou spadá. Jenže podobná kostra příběhu je jen odrazovým můstkem pro Chase, slouží mu jako prostředek pro snadné ponoření čtenáře do příběhu. Člověk, který otevře některou z knih populární literatury, čeká určité stereotypy, kterých se může „chytit“, aby se dokázal s hrdinou, prostředím a dějem nějakým způsobem identifikovat, vymezit se vůči němu, zaujmout postoj. Chase nabízí vodítka, která využívá pro svou i čtenářovu potřebu. V jeho případě jde o stavební prvek, na který vrší příběh, postavy s propracovanou psychologií (na poměry žánru), napětí a gradaci. Jeho díla působí uceleně, čtenář se nesetkává s nefungujícími vedlejšími liniemi, nedořešenými problémy, osobami do počtu a logickými lapsusy.

Stěžejním vyprávěcím prvkem jsou především postavy a prostředí, prvním se věnuji v samostatné kapitole, o druhém budu hovořit na nadcházejících řádcích.

3.2. Prostředí

Hrdinové románů Jamese Hadleyho Chase nejsou agenti jako James Bond, takže označit místa, do kterých se během svých peripetií dostávají, jako exotická by bylo asi příliš smělé. Na druhou stranu je prostředí sice méně rozmanité geograficky, zato dostatečně pestré po stránce společenské. Hlavní postavy se pohybují v místech jako jsou kluby milionářů a jejich pohádková sídla, ale zrovna tak to mohou být jen obyčejní detektivové (*Rakev z Hongkongu*²⁹) nebo pracovníci pojišťoven (*Dobře pojištěná vražda*³⁰) a bezpečnostních agentur (*Lehce nabyt – lehce pozbyl*³¹), kteří žijí od výplaty k výplatě. Z toho vyplývá nejen jejich rozdílný společenský status, ale i odlišné životní priority. Jedno mají však společné – hlad po penězích, který v lepším případě končí podvodem, v tom horším vraždou.

Prostředí, v kterém žijí, je formuje – ovlivňuje v tom, čeho chtějí v životě dosáhnout, jak se chovají k ostatním lidem, ale především v tom, jaké prostředky využívají k uskutečnění toho, co chtějí získat. Femme fatale používají svoji rafinovanost a krásu, zloději a podvodníci zručnost

29 CHASE, James Hadley. *Rakev z Hongkongu*.

30 CHASE, James Hadley. *Dobře pojištěná vražda*.

31 CHASE, James Hadley. *Lehce nabyt – lehce pozbyl*.

obelstít a okrást svou oběť, vrazi zbraně a fyzickou sílu. V případě lidí z vyšších kruhů jde často o dlouhodobou manipulaci za účelem získat peníze. Nejsou schopni vraždy buď z morálních nebo čistě osobních důvodů (zbabělost) a tak využívají přetvářky a lži. Lidé z nižších vrstev na komplikované plány nemají čas a hlavně mozek, zato si dokáží beze strachu vzít si to, co chtějí, fyzickou silou. Pak existuje pomyslný střed – živořící pracovníci různých firem, kteří jsou nejčastějšími hrdiny Chaseových románů.

Obecně se tedy dá říci, že prostředí, v kterém se pohybují, je z větší části jejich přirozeným teritoriem, kam spadají z důvodu společenských. Jde tedy o příběhy zasazené do prostředí pojišťoven, vězení, milionářských sídel a podobně. Na rozhraní těchto pomyslných světů se pohybují detektivové, kteří řeší případy lidí z různých vrstev společnosti a dostávají se tak k rozmanitým úkolům. Jako příklad za všechny uvedu Nelsona Ryana z příběhu *Rakev z Hongkongu*³², jenž je nejprve pověřen žárlivým manželem, aby hlídal jeho podezřele se chovající ženu, odměna za práci je nadprůměrná, a tak hrdina nabídku přijímá. Vydá se na místo, ale zjišťuje, že zde žádní Hardwickovi nebydlí a nedaří se mu najít nikoho, kdo by o nich slyšel. Po návratu do kanceláře objeví za svým stolem zastřelenou Číňanku. Stává se z něj podezřelý z vraždy. Vrhá se, do pro něj neznámého a tajemného světa čínské mafie, s kterým se doposud nesetkal. Stejně tak je pro něj exotické i prostředí Hongkongu a jeho obyvatel: „*Wan-čchaj se ukázalo téměř na sto procent čínské. Až na dva udělané americké námořníky, kteří žvýkali žvýkačku a prázdně civěli před sebe, bylo nábřeží plné volně přecházejících Číňanů kuliů, kteří se potáceli pod obrovskými náklady, prodavačů zeleniny přidřepých na kraji chodníku, čínských dětí, které se staraly o čínská nemluvnata. Byl tam asi tak tucet mladých Číňanek, které na mě vyzývavě hleděly vychytralýma, černýma očima, a nevyhnutelní rikšové, kteří se při pohledu na mě probudili k životu.*“³³

Přelidněný svět Hongkongu hrdinu nutí hledat si průvodce. Sám si připadá ztracen v zemi plné podivných zvyků, nízké vzdělanosti a velké chudoby. Rozdílná mentalita se projevuje i v chování místní mafie, která jde Ryanovi po krku. Pokusy zabít ho přicházejí v podobě nečekaných pastí, kterým se hrdina tak tak vyhýbá.

Ryanovo vyšetřování probíhá především ve veřejných domech, nočních podnikcích a hotelech, protože zavražděná se živila jako prostitutka. Jde o místa, se kterými se jako detektiv setkává při své práci často, ale hongkongská realita se od té americké značně liší. Veřejné domy má pod palcem mafie, jsou také využívány jako překladiště drog a samozřejmě se tu pořádají rodinná setkání. Poznává ale i lepší stránky této východoasijské země. Chodí si zaplavat na krásné pláže a užívá si pohodlí hotelů, stavěných na míru americkým a evropským turistům. Poznává i místní

32 CHASE, James Hadley. *Rakev z Hongkongu*.

33 Tamtéž. s. 60-61.

dívky - jedna z nich se stává jeho milenkou, femme fatale a průvodkyní.

Chase pracuje s exotickým prostředím velice schopně. Na každém kroku čtenář cítí nebezpečí, ale i bídu, která vede k prostituci nezletilých, sebevraždám a podobným věcem. Drsné chvíle „na ulici“ a ve veřejných domech jsou vyváženy klidnějším prostředím hotelu, jež je pokojné jen dočasně. Netrvává dlouho a i z tohoto úkrytu před světem zločinu a chudoby se stává nebezpečná zóna.

Na uvedeném příkladu jsem se snažil demonstrovat, jak nezvyklé (společenské, zeměpisné) prostředí ovlivňuje sebevědomí hrdiny a jeho orientaci v řešení záhady. Dalším očitým znakem je i to, jak se hlavní postava se samotným místem seznamuje – nejprve jsou to nádherné pláže, luxusní hotely, ale čím postupuje děj dál, tím víc se setkává s věcmi, které tyto na první pohled líbivé lokace přebíjejí svou „temností“. Nelson Ryan je naštěstí ostřílený detektiv a dokáže si poradit, ale být na jeho místě obyčejný podvodníček „chaseovského“ stříhu, neměl by zdaleka tak pevné nervy a příběh by se ubíral jiným směrem.

Tato kniha je pochopitelně klasickou detektivkou americké drsné školy, takřka nevybočuje ze schématu tohoto žánru. Psychologie hrdiny a vedlejších postav je tu trochu tlumena na úkor rychlého spádu celého románu.

Tento příběh patří spíše k výjimkám. Chase zasazuje své romány především do amerických pobřežních měst, které nabízejí atraktivní prostředí jak pro spisovatele, tak čtenáře.

3. 3. Prolínání žánrů

Autoři populární, ale i umělecké prózy ve svých dílech s oblibou slučují neslučitelné, proto se i Chase pokoušel ve svých románech experimentovat se žánry a přidávat k jednoduchým zápletkám a na první pohled přímočarým, na ten druhý už komplikovanějším, postavám další rozměr. Jeho oblíbenou metodou jak toho dosahovat, bylo vytváření pestré minulosti hrdiny i vedlejších aktérů. Často šlo u události, které je nějak psychicky formovaly do současné podoby. Jejich život se v určitém bodě posunul, nebo přetočil o 180 stupňů a často z takového stavu není pro ně již úniku. Ať už jde o zdrogovanou, týranou a sexuálně zneužívanou dceru boháče (*Žádné orchideje pro slečnu Blandishovou*³⁴), bývalou prostitutku Meg patologicky posedlou svým pasákem (*Dobře pojištěná vražda*³⁵) nebo o jiné případy, vždy mají společnou jednu věc – jejich minulost jim nedá spát. Jedni se jí děsí a utíkají před ní, druzí naopak touží, aby vše bylo tak jako dřív. Do klasické detektivky tak vstupuje psychologické drama viděné často očima několika postav, jejichž osudy se v knize proplétají.

34 CHASE, James Hadley. *Žádné orchideje pro slečnu Blandishovou*.

35 CHASE, James Hadley. *Dobře pojištěná vražda*.

Je možná odvážné tvrdit, že mají detektivky Jamese Hadleyho Chase silný psychologický oblouk, ale podle mě tomu tak je. Autor studuje opravdu s velkou oblibou postavy, které jsou krok od pádu do úplné propasti a to je vede k nemorálním a nezákonným činům. Vyžívá se i v momentech, kdy padá maska přetvářky, či se boří „dokonale“ promyšlený plán, sleduje s oblibou hysterii, paniku, potlačování vzteku, šílenství a další průvodní jevy. Dělá to bez nějaké křeče, na úrovni takřka až divadelních dramát, někdy i s patřičnou patetičností a vyhroceností.

Rád si též vypůjčuje historické události (např. 2. světová válka v románu *Kdo je Mallory?*³⁶) jako pozadí pro své příběhy. Pokud sahá k dějepisným (či aktuálním) faktům, je výsledné dílo především thrillerem. Právě v uvedeném románu je jasně znát posun mezi klasickou detektivkou a tímto žánrem, jež pracuje sice též s prostředky jako je napětí, nebo strhující děj, ale s menší porcí nadsázky a odlišuje se i v mnoha jiných faktorech.

Místo klasické touhy po penězích je tu motiv pomsty. Navíc ji má zprostředkovat člověk, který si za práci nechá zaplatit, ale nemá v úmyslu ji provést. Nakonec je donucen okolnostmi to proti své vůli udělat, ale pořád mu na příběhu jeho klientů něco nesedí. Jeho „zákazníci“ jsou totiž psychicky labilní, těžce poznamenáni mučením gestapa, takže jejich chování vybočuje často z rovnováhy. Jejich „duševní zkratky“ komplikují hrdinovi život, stejně jako paradoxně oddalují pátrání po Mallorym a provedení pomsty.

Autor tu pracuje s dynamikou děje volně, tu příběh zpomalí dlouhým vnitřním monologem hlavní postavy, pak zase naváže divokou honičkou s policií a následnou přestřelkou. Prolíná se tedy akce a psychologické drama, jak už jsem naznačil dříve. Přechody mezi těmito dvěma žánry jsou plynulé a psané velice zručně. Chase si ovšem neodpustí alespoň trochu té nadsázky. V případě Malloryho sestry jde o postavu iracionální. Pomáhá hlavnímu hrdinovi, i když ji předtím spoutá, několikrát lže a nakonec přizná, že byl najat, aby jejího bratra odstranil. Jako důvod je čtenáři předkládán fakt, že ona Malloryho považuje za mrtvého, ale pokud stále žije, touží ho vidět. Jde trochu o šlápnutí vedle směrem k podstatně slabším titulům populární literatury.

Na tom však není nic nepatřičného. I v dnešní „áčkové“ beletrii se setkáváme s podobnými postavami a situacemi. V případě Chaseových příběhů podobné projevy nadsázky působí především jako odlehčující prvky. Ve většině jeho románů se setkáváme s aspoň špetkou humoru, výjimku tvoří snad jen jeho debut *Žádné orchideje pro slečnu Blandishovou*³⁷, jež je napsán velice syrově a nekompromisně.

Odlehčení v podobě vtípu často pramení ze sarkastického vnitřního monologu hlavního hrdiny, případně se objevuje ve slovních přestřelkách postav. Humor používá aktér příběhu též při

36 CHASE, James Hadley. *Kdo je Mallory?*

37 CHASE, James Hadley. *Žádné orchideje pro slečnu Blandishovou.*

flirtování se svou femme fatale, či jinou dívkou, kterou během příběhu potká. Z příkladů, které uvádím, jasně vyplývá, že v tomto bodě se Chase drží osvědčených principů americké drsné školy a příliš neexperimentuje. Jeho záměrem navíc není bavit čtenáře jen chytrými a údernými „hláškami“ (na něž byl odborníkem například Raymond Chandler), ale zaujmout ho i vývojem postavy a napínavým příběhem plným zvrátů. Humor a průpovídky jsou jen doplňkem, jež dokresluje atmosféru, a v případě potřeby ji odlehčuje. Typickým takovým případem jsou pochopitelně situace, kdy má hrdina před očima zbraň a místo, aby prosil o milost, „cedí“ sarkastické „hlášky“. Zde je sice cítit vnitřní napětí postavy, ale na povrchu se snaží předstírat, že má vše pod kontrolou. Vytasí se s obligátním „Ale pánové, to snad ani nebude třeba...“ a nebo přejde k vydírání - „Když se do 24 hodin nevrátím, můj právník otevře obálku, ve které jsem sepsal své svědectví o vaší bandě.“ V prvním případě hrdina získává čas, aby si mohl řádně promyslet únikový plán z této nepříjemné situace, v tom druhém buď lže, nebo si skutečně dopředu připravil zadní vrátka a snaží se mafiány znejistit.

U „chaseovských“ hrdinů pochopitelně převažuje první varianta z důvodu akčního vyvrcholení. Závěry knih bývají strhující a hrdina (pokud bojuje proti zločincům a sám jím není) musí jednoznačně ukázat převahu nad padouchy.

Když se zamyslím nad žánrovým pojetím několika vybraných „chaseovek“, docházím k tomu, že, i když se nejedná o velké skoky, jsou tu znát rozdíly. Prvotně *Žádné orchideje pro slečnu Blandishovou*³⁸ se budu věnovat ve speciální podkapitole. Důvod je zřejmý, je ze všech autorových děl asi nejponuřejší a chybí jí byť jen špetka nadsázky a humoru. Zařadit knihu do žánru americké drsné školy by bylo příliš jednoduché, vždyť má v sobě i velkou dávku psychologie a thrillerové postupy.

Některé „chaseovky“ mají v sobě i příchut' něčeho, čemu se ve filmovém světě říká „heist movie“³⁹. Nejde tedy o spěšně připravené podvody na základě momentální potřeby peněz, ale o dlouhodobé pečlivé plánování s několika kumpány. Za všechny jmenuji aspoň *Naslouchám chvění země*⁴⁰, ve kterém jsou prvky tohoto žánru v popředí. Právě na tomto románu jde jednoznačně určit, proč se Chase přiklonil k tomuto žánru. Byl vydán v 70. letech, v době, kdy bylo „heist movie“ v módě, a šlo i o populární téma mezi čtenáři detektivní literatury.

Autor za více než čtyřicet let aktivního psaní dokázal projít přirozeným vývojem a přiklánět se k žánrům, které patřily, v jednotlivých desetiletích, v nichž tvořil, mezi módní. V jeho případě však nešlo jen o vypočítavost, ale spíše o experiment. Ani u jeho novějších knih čtenář nepocítuje

38 CHASE, James Hadley. *Žádné orchideje pro slečnu Blandishovou*.

39 Heist movie – filmy zaměřené na organizované krádeže a podvody ve velkém (např. Podraz s Robertem Redfordem a Paulem Newmanem)

40 CHASE, James Hadley. *Naslouchám chvění země*. Přeložila Libuše Burianová-Hasenöhrlová. Praha: Ametyst, 2005. ISBN 80-85837-70-6. (Dále jen CHASE, James Hadley. *Naslouchám chvění země*)

zklamání z vyčpělosti a opakování už čteného. Může za to určitě celá řada faktorů, ale jako ten nejdůležitější bych zdůraznil autorův rukopis, který nestárl spolu s ním. Jistě, vývojem si prošel, ale stále působí stejně svěže a mladě, jako v prvních románech. Chase ukázal věrně svou sílu přecházet mezi žánry s elegancí a obešel se při tom bez jednorozměrných figurek a „primitivního“ děje.

4. Díla

4. 1 Žádné orchideje pro slečnu Blandishovou

Svou prvotinu pojal James Hadley Chase jako velmi drsný psychologický thriller. Detektivní složku nechal protentokrát v pozadí a s velkou razancí se místo postupu vyšetřování věnuje samotné slečně Blandishové a jejímu průběžnému ztracení všeho, co v životě měla. Při psaní tohoto románu se Chase inspiroval Faulknerovou knihou *Svatyně*⁴¹. Zatímco ale americký prozaik do svého díla zařadil i odlehčenější pasáže, jeho britský kolega je nekompromisně ponurý a nedopřává hlavní hrdince, natož čtenáři, sebemenší naději.

Možná proto se tento román hůř čte ve srovnání s jinými „chaseovkami“. Chybí tu odlehčení, vtipné dialogy a rychlý spád. Zvláště poslední prvek může mnoho čtenářů odradit. Autor tu úmyslně oddaluje nevyhnutelný konec a zaměřuje se šířeji na samotné postavy, především na ty záporné. Velká pozornost je věnována i sadismu gangu, který Blandishovou unesl, nejen činům, které páchají na samotné slečně, ale i jejich chladnokrevnému zabíjení a chování. Stejně jako většina únosců ani Grissonovi nemají v plánu vrátit po zaplacení výkupného dívku živou, a tak především paranoidnímu Slimovi nebrání nic v pokusech o její znásilnění.

V poloze autora popisujícího duševní pochody lidí z dvou odlišných vrstev (dcera boháče versus mafián vyrůstající v chudobě a drsném prostředí) se Chase cítí až překvapivě dobře. Slima vykresluje jako šíleného a chladnokrevného zabijáka, který si kvůli komplexu ze svého vzhledu snaží získat respekt násilím. Psychicky se však často podobá malému dítěti, a tak je snadno manipulovatelný především ze strany šéfkyně gangu – mámy Grissonové. Příchod Blandishové mění jeho život. Nestává se z něho lepší člověk, spíše má konečně k dispozici cíl, kterého chce dosáhnout. Chce s dívkou zůstat za každou cenu, i když to znamená s ní utéct. Důvod, proč Slim Blandishovou miluje, je její fyzický vzhled. Nic jiného logicky nepřipadá v úvahu, protože dívka je většinu jeho návštěv silně nadrogovaná a neschopná souvislé věty. Přesto o ní má určité mínění, které může a nemusí být pravda – vytváří si iluzi o tom, jaká ve skutečnosti je. Pro Slima symbolizuje slečna Blandishová anděla, který sestoupil na zem, aby udělal jeho život šťastným. Zpočátku to tak pochopitelně nevnímá – jeho návštěvy u ní probíhají jen za účelem sexu, ale v pozdějších kapitolách je jeho láska (byť dost agresivní ve svém projevu) znát.

Postava Slima vyčnívá v románu jako zdvižený prst, dozvídáme se toho o něm ze všech hrdinů zdaleka nejvíce. Svůj prostor má pochopitelně i máma Grissonová, samotná slečna

⁴¹ S tímto tvrzením přišlo hned několik dobových recenzí. ORWELL, George. *Raffles and Miss Blandish*. In *GASLIGHT electronic text and discussion site* [online]. Kanada: Gaslight, 2000 [cit. 2009-03-07]. URL: <<http://gaslight.mtroyal.ab.ca/Orwell-C.htm>>. (dále jen ORWELL, George. *Raffles and Miss Blandish*)

Blandishová, nebo detektiv Dave Fenner, ale šílený mafián se slabostí pro svou oběť zaujme nejvíc. Jeho příběh má navíc jasný začátek, několik úspěchů a neúspěchů v průběhu děje, za kterými následuje završení jeho osudu. Ostatní postavy (Dave Fenner) nebo jejich myšlení (slečna Blandishová) jsou v průběhu románu potlačeny, čtenář o nich nemá takový přehled jako o Slimovi.

Právě omezení prostoru pro detektiva (jakožto jediné světlé naděje pro záchranu nevinné dívky) a pro oběť únosu (většinu románu zdrogovaná a zesláblá, neuvědomuje si plně, co se jí děje) vrhá čtenáře do čím dál větší nejistoty. Nejen, že takový postup ještě prohlubuje temné vyznění příběhu, ale nabízí i více možností, jak ho vyprávět. Právě prezentace úhlu pohledu té „zlé“ části postav ještě více zdůrazňuje utrpení slečny Blandishové. Čtenář se dostává do sadistického myšlení jejich únosců a nestačí žasnout nad jejich chladnokrevností. Vztah Slima k dívce jsem již zmínil, ale jak ji vnímá matka Grissonová je také podstatné, jelikož to ona je po většinu knihy paní jejího osudu. Šéfká gangu vidí Blandishovou jen jako návnadu, za kterou obdrží spoustu peněz, představuje pro ni jen zboží, které smění. Její fyzická krása, kterou většina mužů obdivuje, je jí odporná. Sama Grissonová je nevhledná, tlustá a už značně zestárlá, takže není divu, že v ní pohled na tak krásnou mladou ženu vyvolává závist, kterou si na Blandishové vybíjí neustálým ponižováním, především verbálním, čas od času i fyzickým. Právě proto se jí nelíbí to, co pozoruje u Slima. Na základě toho jej ponižuje, zesměšňuje jeho mužnost a snaží se ho všemi prostředky donutit, aby ji nechal na pokoji. I když to navenek nepřizná a tváří se sebevědomě, má ze sadistického hromotluka strach.

Napsat něco o slečně Blandishové, tedy objektu Slimovy touhy a zášti Matky Grissonové není snadné. Jak už jsem naznačil výše, většinu času je dívka pod halucinogeny a její pocity jsou potlačeny. Na prvních stránkách knihy připomíná dámu z lepší společnosti, ale zhruba ve druhé čtvrtině se z ní pomalu stává troska, nejen vlivem drog, ale i v důsledku dlouhodobé izolace a věznění v jediném pokoji. Proto nepřekvapí, když ke konci, kdy se ocitá téměř na úplném dně, neváhá s využitím jakéhokoliv prostředku, aby byla odtamtud pryč. Poblázní Slima ještě více a odjede s ním. Její omámený mozek si uvědomuje, že kdekoliv jinde bude ve větším bezpečí, než je zde. Když je ale na konci zachráněna a účinky drog poleví, začne si teprve vše uvědomovat. Do její tváře i chování se vepsalo cosi, co tam před únosem nebylo. Strach, jizvy a chmurný výraz. Ví, že už nikdy nebude chloubou svého otce – tou krasavicí, kterou všichni obdivovali. Nedokáže se psychicky vypořádat s tím, co bylo, a tak nakonec páchá sebevraždu skokem z okna.

Právě závěr je důležitým prvkem románu. Pravda, u Chase není nic zvláštního, když jeho hrdinové utíkají před nevyhnutelným koncem sebevraždou. V tomto příběhu však má toto zakončení hořkou pachut'. Čtenář celou dobu fandí dívce, aby se konečně dostala ze spáru únosců a unikla jisté smrti, přichází však šok a vystřízlivění i pro toho největšího optimistu. V tomto

případě jen málokdo čeká, že se slečna Blandishová zachová právě takhle, ale její důvody jsou jasné – příšerné zážitky posledních měsíců by jí pronásledovaly celý život a ona před nimi chce utéct.

Literární kritik Eric Blair, působící v uměleckém světě pod pseudonymem George Orwell ve studii *Raffles and Miss Blandish*⁴² podává několik dalších výkladů samotného závěru. Podle něj je téměř jasnou příčinou sebevraždy hrdinky láska k Slimovi, která je přetřata jeho smrtí. Jako další důvod přidává možné těhotenství. Právě vztah slečny Blandishové k sadistickému mafiánovi je zahalen rouškou nejasností. Většinu času má čtenář pocit, že je pro ni jen někdo, koho se bojí. Scény, kdy se (v důsledku své impotence) neúspěšně snaží s ní „vyspat“, jsou děsivé a působí jako noční můra. Slim k ní není zdaleka tak zlý a násilnický jako matka Grissonová (která jí například bije ocelovou trubkou), jen je hrubý a neurvalý a jeho vzhled je každému včetně ní odporný. Patří k němu neustálé olizování napučených rtů, čímž připomíná hladovou „bestii“ nebo jedovatého hada. Čtenář neustále s napětím očekává, zda neprovede slečně něco stejně ošklivého, jako by provedl komukoliv jinému, kdo se mu znelíbí.

Žádné orchideje pro slečnu Blandishovou však nejsou zajímavé jen láskou únosce a jeho obětí, ale taky opravdu velkou mírou použitého násilí. V žádném jiném Chaseově díle takové množství naturalistických a brutálních scén nenajdete. Eric Blair se v *Raffles and Miss Blandish* věnuje i této tematice a přichází s podrobným výčtem: „*V knize se setkáváme s osmi regulérními vraždami, bližší neurčeným počtem příležitostných vražd a ublížení na zdraví, exhumací těla (včetně věrného popisu zápachu tlející mrtvoly), výpraskem slečny Blandishové, mučením jiné ženy pálením cigarety o tělo, se scénou striptýzu...*“⁴³ Kromě násilností se sex objevuje v daleko otevřenější formě, než by odpovídalo žánru. Za příklad může posloužit Slimovo úspěšné znásilnění slečny Blandishové ke konci příběhu, nebo gangster, který dojde k ukojení, při tom, když je pobodán. Je až neuvěřitelné, že se tolik šokujících scén i pro dnešního čtenáře objevuje v jedné jediné knížce. Naštěstí všechny motivy a dějové momenty drží při sobě a žádná z popsaných událostí nepůsobí samoučelným nebo křečovitým dojmem.

S tolika prvky obsaženými v jednom románu vyvstává otázka do jaké žánrové varianty knihu zařadit. Konstatovat, že jde o zástupce americké drsné školy je příliš zjednodušující. Nemáme tu detektiva jako průvodce dějem (Fenner je v pozadí), chybí odlehčení, aspoň částečný happy end a Blandishová není femme fatale hrdiny kladného, ale záporného. Do toho přidejme brutalitu, naturalismus a explicitnost scén, prokreslenou psychologii postav a nulovou naději na dobrý konec pro hlavní postavu. Je tu tedy příliš mnoho odlišností od tohoto žánru. *Žádné orchideje pro slečnu Blandishovou* jsou proto spíše psychologický thriller než oddechová detektivka. Hlavní postavou tu

42 Tamtéž.

43 Tamtéž. Překlad JŠ.

totiž není detektiv, ale unesená dívka spolu se sadistickým Slimem. Tito dva hrají podstatnější roli než Fenner a policie, kolem jejich osudu se točí celý děj. Dozvídáme se o Slimově dospívání, ve kterém se poprvé objevovala jeho touha ubližovat. Zjišťujeme také, že za ta léta se z úchytky stala kompenzace jeho nedostatků. Slečnu Blandishovou čtenář nejprve pozná jako nádhernou krasavici, která má mnoho nápadníků a žije luxusním životem. Netrvá dlouho a přichází o vše a i její krása začíná chřadnout. Čtenář sleduje psychický rozklad osobnosti nádherné a bohaté dívky a v kontrastu s tím poznává gangstera, v jehož chování se začíná objevovat něco, co dosud nepocítil, a především pro to nikdy tolik neobtěvoval. Přes to všechno, není na jeho lásce nic, co by dojímalu svou romantičností. Nedochozí tu ke klasickému přerodu zlého člověka v dobrého díky lásce. Slim není hodný člověk, nedokáže být ani příliš laskavý ke své milované, natož k ostatním lidem. Tím je čtenáři, který doufá, že to s hlavní hrdinkou přece jen dobře dopadne, sebrána další naděje.

V čem je tedy největší síla debutu Jamese Hadleyho Chase? Především v bezútěšné atmosféře světa, kde neexistuje naděje. V knize nenajde čtenář postavu, která by toužila nezištně nevinnou dívku zachránit (snad kromě jejího otce), nevidí ani kvalitní práci policie, která by vedla k dopadení zločinců. Nejvýraznější je hlad po penězích i za cenu vraždy. Po dočtení poslední stránky kniha ve čtenáři ještě doznívá tím, jak nekompromisně je napsaná a kolik obsahuje motivů a myšlenek na pozadí. Chase ve své další tvorbě nikdy nebyl tak syrový jako v debutu, nadále už vždy do svých děl vkládal nadhled a sympatického hlavního hrdinu, proto jsou jeho *Žádné orchideje pro slečnu Blandishovou* knihou, jež stále vzbuzuje pozornost.

4.2. Série

Už ve svém debutu představil James Hadley Chase první postavu, ke které se v průběhu své dlouhé spisovatelské kariéry několikrát vrátil. Šlo o detektiva Davida „Davea“ Fennera. Od ostatních detektivů se liší především svou chladnokrevností. Bere zakázky kvůli penězům, nezáleží mu na klientech, dokáže spolupracovat i s mafií a neváhá při tom ani podvést policii. Poprvé se objevuje v knize *Žádné orchideje pro slečnu Blandishovou*⁴⁴ (poprvé vyšla 1939), kde je jeho úkolem vypátrat a osvobodit unesenou dívku. Jde mu o hodně peněz, takže se opravdu snaží, ale zůstává chladný a lhostejný vůči jejímu osudu. Podruhé se Fenner vrací o rok později v podstatně méně depresivním příběhu *Fešandám se nedaří*⁴⁵, kde detektiv neváhá a spojí se kvůli vyšetření případu s podsvětím. Nedělá mu potíže pracovat pro oba zneprátené gangy a ještě si dělat „blázny“ z policie. Oproti první knize tu jde sice o posun k menší pochmurnosti a odlehčenosti, ale stále se tu objevuje velké množství vražd a několik explicitních scén. Postava Fennera je tu

44 CHASE, James Hadley. *Žádné orchideje pro slečnu Blandishovou*.

45 CHASE, James Hadley. *Fešandám se nedaří*. Přeložili Ivana a Zdeněk Rosenbaumovi. Praha: Beta-Dobrovský, 1996. ISBN 80-86029-00-X. (dále jen CHASE, James Hadley. *Fešandám se nedaří*)

tentokrát v popředí, takže čtenář ještě víc poznává jeho postupy a charakter. Jde sice o pracovitěho člověka, ale jeho jedinou motivací jsou peníze, chová se hrubě k mužům i ženám a je arogantní. Díky svému vysokému sebevědomí se bez problému přizpůsobí mafiánskému prostředí. Pro čtenáře je pochopitelně těžké vypěstovat si k tomuto muži aspoň nějaké sympatie, ale Fenner má naštěstí i nějaké dobré vlastnosti, jako je touha odhalit pravdu nebo schopnost rychle ovládnout situaci. K této postavě se už Chase v průběhu své tvorby nevrátil, možná proto, že později pracoval už s jiným archetypem hrdiny. Fenner je ve srovnání s pozdějšími postavami až příliš vševědoucí, což značně omezuje používání femme fatale jakožto manipulující osoby.

Ve třech příbězích představil Chase dalšího ze svých hrdinů, majitele agentury Služby všeho druhu, Vica Malloye. Ten spolu se svými spolupracovníky (Jackem Kermanem a Paulou Bensingerovou) řeší rozmanité problémy pro klienty, jež se nechtějí nebo nemohou obrátit na policii. Trojice zkušených čmuchalů hlídá mladou manželku boháče (*Ve smrti je každý sám*⁴⁶), zaplétá se do sítě drogových obchodů (*Chytrému napověz*⁴⁷) a otvírá dva roky starý případ podivného úmrtí milionářovy dcery (*Položte ji mezi liliemi*⁴⁸).

Je s podivem, že Chase u těchto hrdinů vydržel jen po dva roky své literární kariéry, protože všechny jmenované romány nabízejí směs toho nejlepšího z autorova rukopisu. Čtenáře zaujme atraktivní prostředí Orchid City spolu s trojkou sympatických hrdinů, jimž vévodí sebevědomý Vic, který dokáže učarovat ženám, stejně jako si získat respekt mužů. Ale ani jeho kolegové nezůstávají na pozadí. Zatímco Jack je lehce přitroublý, ale mimořádně výkonný spolupracovník, Paula je doslova mozkem agentury a vnáší do příběhu i trochu romantiky, když se opakovaně objevují náznaky jejich citů k Vicovi. Všichni tři pracují opravdu jako tým, což je příjemný kontrast k tradičnímu modelu jednoho hrdiny-pátrače v popředí, jež je v Chaseově tvorbě zastoupen většinovým podílem.

Dalším znakem pro tuto sérii je odlehčení a velké množství „hlášek“. Prakticky všechny rozhovory (nezávazné i k případu) obsahují humorné popichování, legrácky nebo sarkasmus. Přesto i v této odlehčenější sérii se objevují pasáže, kde úsměv mrzne čtenáři na tváři. Za zmínku stojí například Vicovo uvěznění v psychiatrické léčebně v románu *Položte ji mezi liliemi*⁴⁹, nebo bloudění tmavou a nebezpečnou jeskyní v *Chytrému napověz*⁵⁰. V rámci obsáhlé bibliografie autora se jedná o velmi vyrovnanou sérii, čte se svižně, děj ubíhá plynule a neobjevují se ani logické lapsusy v

46 CHASE, James Hadley. *Ve smrti je každý sám*. Přeložila Libuše Buriánová-Hasenhörlová. Praha: Ametyst, 1998. ISBN 80-85837-28-5

47 CHASE, James Hadley. *Chytrému napověz*. Přeložila Libuše Buriánová-Hasenhörlová. Praha: Argo, 1993. ISBN 80-87594-00-4. (dále jen CHASE, James Hadley. *Chytrému napověz*)

48 CHASE, James Hadley. *Položte ji mezi liliemi*. Přeložila Libuše Buriánová-Hasenhörlová. Praha: Ametyst, 1994. ISBN 80-85837-01-3 (dále jen CHASE, James Hadley. *Položte ji mezi liliemi*)

49 Tamtéž.

50 CHASE, James Hadley. *Chytrému napověz*

komplikovaných zápletkách, které jsou plné zvrátů.

Klasickým hrdinou, který stojí však spíše v pozadí příběhů, je Frank Terell. Pracuje jako policejní kapitán a je pro něho typický jeho šestý smysl – čuch na nesrovnalosti. V prvním příběhu s názvem *Měkký střed*⁵¹ se potýkal s brutální vraždou a znásilněním prostitutky, kde všechna vodítka vedla k švagrovi milionáře, trpícího tou dobou amnézií. K Terellovi se Chase vrací ještě ve čtyřech románech, z toho dva vyšly česky i u nás – *Půjčka za oplátku*⁵² a *Na dálnici je hippie*⁵³.

Frank má ve svém okrsku velký respekt a vede velmi schopný policejní sbor, ale i tak se dopouští chyb a přehmatů. Zdaleka ne vždy nalezne správného viníka a občas udělá omylem špatné rozhodnutí, jež vede ke katastrofálním důsledkům. Má spoustu kladů - je poctivý a čestný, práci bere velice vážně, přesto ale působí otažitým dojmem. Není namyšlený, ale chybí mu potřebná empatie.

Romány s Terellem jsou pojaty dost vážně, humor tu téměř neexistuje. Přesto v nich chybí propracovanější psychologie jiných Chaseových děl a patří mezi to slabší z autorovy tvorby. Čtenář se tu setká s tradičními motivy, na něž je zvyklý, ale chybí tu něco, co by povzneslo tyto knihy nad průměr.

Po záplavě mužských hrdinů se na sklonku Chaseovy tvorby (70 a 80. léta) nečekaně objevuje i žena jakožto hlavní postava několika příběhů. Jmenuje se Helga Rolfe a nepatří rozhodně mezi typické hrdinky románů americké drsné školy. Příběhy, v nichž vystupuje, také mají poměrně netradiční stavbu, jež je podřízena faktu, že jde o movitou ženu, která tudíž nemá potřebu páchat zločiny za účelem obohacení.

Chase tohoto obratně využívá a vykresluje postavu, která sice neporušuje zákon, ale její vlastní morálka není nejsvatější. Život na vysoké noze z ní udělal hýřivou a nevěrnou ženu bohatého mrzáka, jenž o jejich avantýrách nemá zdání. Helga neváhá střídat milence s každým novým místem na světě, kam zavítá, a ani jí nedělá problém přitom utrácet za oblečení, luxusní restaurace a šperky. Do společnosti chodí ráda, protože sama sebe považuje za mladě vypadající. Jde ale spíš o její zkreslený pohled daný nekonečnými lichotkami milenců a manželových partnerů. Z předchozího popisu by se hrdinka mohla jevit jako tradiční rozmazlená manželka bohatého muže, ale Chase nás v příbězích přesvědčuje, že v té ženě vězí více než jen starost „jít“ s nejnovější módou. Její manžel si ji nevybral jen kvůli její kráse a elegantnosti, ale i pro její inteligenci. Helga má přehled o finančních trzích, a tak se dokáže bavit s manželovými partnery a nepůsobí jen jako doplněk svého muže.

51 CHASE, James Hadley. *Měkký střed*. Přel. Alena Olivová. Praha: AR nakladatelství, 1994. ISBN 80-901502-1-7

52 CHASE, James Hadley. *Půjčka za oplátku*. Přeložila Marie Brabencová-Válková. Praha: Vyšehrad, 1987

53 CHASE, James Hadley: *Na dálnici je hippie*. Přeložila Marie Brabencová-Válková. Praha: M&G, 1995.

ISBN 80-85974-01-4

Ale i její inteligence má jedno slabé místo, a tím jsou mezilidské vztahy. Nechá se snadno obalamutit i očividnou lží, pokud je pronášena přitažlivým mužem. Právě díky této špatné vlastnosti se nejčastěji dostává do potíží, z nichž se jí daří unikat jen velmi komplikovanou cestou. Navzdory své naivitě však v podobné situaci dokáže improvizovat a spřádat plán, jak z problému ven.

V příbězích, v nichž se Helga Rolfe objevuje, je přítomen sex ve větší míře než v předchozích Chaseových románech. Autor šel s dobou a začal s erotikou pracovat podle dobových standardů, z kterých příliš nevybočoval, a byl také za to respektován kritikou. Jeho popis hrdinky, která bez zábran dráždí a svádí muže je velmi realistický a úměrný typu Helžiny postavy. Zatímco v románech s mužskými hrdiny se čtenář musel spokojit s konstatováním, že se spolu „vášnivě pomilovali“, zde se dá najít velká porce erotična jak před samotným aktem, tak i během něho a též po něm. „*Protahovala se jak odpočívající kočka, natahovala krásné nohy a brala do dlaní svoje těžká pevná ňadra. Kdyby tak Larry vešel do pokoje a vzal si mne, pomyslela si. Zavřela oči a rozpustila myšlenky do erotického snu.*“⁵⁴

Stejně jako Dave Fenner si Helga čtenáře nezíská snadno. Její nevěry, prezíravost k lidem, namyšlenost a pochybná morálka jsou dostatečnými překážkami pro sympatizování s jejím osudem.

S Helgou se poprvé setkáváme v příběhu *Eso v rukávu*⁵⁵, kde je vydírána a její život je ohrožen záhadným mužem, ale i manželovým společníkem, jenž může zničit celou její budoucnost mávnutím ruky. Už v popisu postavy jsem zmínil Helžiny nevěry, které by mohly vést k rozvodu, a tudíž k ztrátě bezstarostného a finančně zajištěného života, v tomto románu je právě tento prvek použitý jako hlavní motiv, k němuž se děj stačí. Není ani tak podstatné, že ji manželův společník Archer vydírá, důležitější je vnitřní boj Helgy, která najednou stojí před nečekanou situací a uvažuje nad ní. Je pro ni opravdu rozvod nepřipustný? Nedokázala by vyžít i z peněz, které by získala, a vrátit se tak ke svému bývalému zaměstnání ve světě obchodu s cennými papíry? Dokáže přestat podvádět manžela, který kvůli své invaliditě nemůže být jejím milencem? Archerovo vydírání poskytne Helze příležitost se nad svým životem zamyslet. S tím, jak oba protihráči proti sobě vytahují trumfy, nutí svědomí, strach i racionální uvažování Helgu dospět k rozhodnutí. Na závěr „vynáší“ čtvrté eso a Archera za pomoci svého společníka poráží. Pevně si sama sobě slibuje, že manžela přestane podvádět a trochu se polepší. I když zároveň pochybuje, že jí to vydrží, má v sobě dost umanutosti, aby s tím aspoň na čas přestala.

K Helze se Chase vrátil ještě ve dvou dalších románech – *Kdo dostane žolíka*⁵⁶ a *Mám všechny čtyři esa*⁵⁷. Druhý díl těsně navázal na první, kdy se hrdinka vydává zpět za svým

54 CHASE, James Hadley. *Eso v rukávu*. Přel. Dagmar Marková. Praha: Ametyst, 2003. ISBN 80-85837-62-5. s. 43.

55 Tamtéž.

56 CHASE, James Hadley. *Kdo dostane žolíka?*. Přel. Dagmar Marková. Praha: Ametyst, 2004. ISBN 80-85837-67-6

57 CHASE, James Hadley. *Mám všechny čtyři esa*. Přeložila Dagmar Marková. Praha: Ametyst, 2006.

ISBN 80-85837-74-9

manželem na Bahamy. Jeho stav se zhoršil, může umřít. Rolfe ale ví o avantýrách Helgy a chystá změnu v závěti. Ta neváhá a návrh na změnu v závěti šikovně skryje. Bohužel se desky s tímto papírem dostávají do špatných rukou a je opět vydírána.

Právě díky přímé návaznosti lze snadno sledovat pozvolnou přeměnu Helgy, která zpočátku vymýšlí, která se zbavit vyděrače a nezáleží jí vůbec na tom, zda její manžel umře nebo ne. Pro ni je podstatná jen její budoucnost, která je teď ohrožená. Stejně jako v předchozí knize, i zde se objevuje boj s vlastní morálkou, když váhá, zda by neměla papír vydat a odevzdat se osudu.

Druhé pokračování je stejně jako první napsáno poměrně svižným tempem, objevuje se v něm i voodoo jakožto exotický prvek. Především ze začátku je zde patrná snaha přiblížit Helgu i čtenáři, který předchozí díl nečetl. Ve třetím díle se setkáváme opět s podobným stylem vyprávění. Tentokrát dojde k únosu, jehož obětí je Helzin snoubenec. Tímto příběhem se série uzavírá.

Postavou z úplně jiného soudku než milionářská manželka je pak Steve Harmas, vyšetřovatel pojišťovací společnosti Národní důvěra. Objevuje se celkem v pěti titulech (*Dvojitá záměna*⁵⁸, *Všechno má svou cenovku*⁵⁹, *Shock Treatment*⁶⁰, *Dobře pojištěná vražda*⁶¹ a *Naslouchám chvění země*⁶²), v některých má větší prostor, jindy do děje vstupuje až v poslední třetině knížky. Spolu s Madduxem tvoří tým nekompromisních odhalitelů jakéhokoliv pojišťovacího podvodu. Zatímco jeho kolega je spíše mužem, který hledá nesrovnalosti v papírech a číslech, Steve pracuje v terénu, sleduje podezřelé klienty a podává zprávy. Má většinou neomylný čuch na nezvyklé chování pojištěnců a dokáže pod nánosem dobře sehrané „komedie“ odhalit promyšlený plán, jak přijít k velké částce z pojistného.

Něco více osobního se o Stevenovi čtenář nedozví, koneckonců to ani není autorovým záměrem. Ten využívá tuto postavu spolu s celou Národní důvěrou jako zázemí pro své příběhy, ve kterých hraje hlavní roli pojišťovací podvod. Z toho vyplývá i fakt, že Harmas není průvodcem děje, je jen člověkem na druhé straně barikády, který se snaží přistihnout podvodníky při činu. Ale právě z tohoto důvodu bývá pro děj klíčovou osobou – na základě dedukce pomalu skládá kousky skládky a dává dohromady i hodně spletité teorie. Jako nejlepší případ lze uvést bezesporu odhalení vlastního kolegy, který pod vlivem své femme fatale chystá pojišťovací podvod a zabití jejího manžela (*Dobře pojištěná vražda*⁶³) nebo dopadení velmi schopných zlodějů klenotů, kteří okrádají boháče v Paradise City (*Naslouchám chvění země*⁶⁴).

58 CHASE, James Hadley. *Dvojitá záměna*. Přeložil Jaroslav Bouček. Praha : Ametyst, 1997. ISBN 80-85837-22-6

59 CHASE, James Hadley. *Všechno má svou cenovku*. Přeložil Jaroslav Bouček. Praha : Ametyst, 1999.

ISBN 80-85837-38-2

60 CHASE, James Hadley. *Shock Treatment*. Londýn: Signet 1959.

61 CHASE, James Hadley. *Dobře pojištěná vražda*.

62 CHASE, James Hadley. *Naslouchám chvění země*.

63 CHASE, James Hadley. *Dobře pojištěná vražda*.

64 CHASE, James Hadley. *Naslouchám chvění země*.

Zatímco v ostatních případech se Chase věnoval především postavám detektivů a obecně vzato postavám na straně zákona, v případě Marka Girlanda zvolil opačný postup. Ani tentokrát se nejedná o žádného antihrdinu, pouze o muže, který si k lepšímu životu pomohl pár podvody. Pohodlný život mu narušují pouze chvíle, kdy ho požádá o pomoc jeho starý známý John Dorey, člen zpravodajské služby CIA. Mark je známý tím, že bere i úkoly, na které by jiní neměli žaludek, schopnosti, nebo dostatečnou odvahu. Často jde taky o mise, při jejichž plnění se pohybuje na hraně zákona. Účastní se tak honu na ruského špióna (v románu *This is for real*⁶⁵), pomáhá dívce s amnézií najít jejího manžela (*You have yourself a deal*⁶⁶), dostává agenta CIA z problémů v socialistickém Československu (*Have this on me*⁶⁷) a pro budoucího prezidenta shání dceru, která natočila pornografické snímky v touze zdiskreditovat ho (*Pach peněz*⁶⁸).

Jak je vidno ze zápletek, je série s Markem Girlandem pokusem o špiónské romány, které ale neskrývají, že jsou psány s velkou nadsázkou. Koneckonců charakteristika muže, jehož největší slabostí je, že udělá cokoliv pro peníze, zvláště pokud bude mít při plnění akce příležitost seznámit se s řadou krásných slečen, jasně naznačuje, kterým směrem se budou jeho příběhy ubírat. Atmosféra románů je prostoupena studenou válkou. Ve všech příbězích se čtenář setkává jak s americkou, tak ruskou zpravodajskou službou. Pousmání pak vzbuzuje skutečnost, že Girland zvládá obratně spolupracovat s oběma zneprátelenými stranami, i když z profesionálních důvodů stojí na straně svého častého zaměstnavatele, tedy CIA.

Podle následujícího výčtu je vidět, že Chase se při vytváření postav nezdědka pokoušel o atraktivitu a originalitu. Nevymýšlel úplně nové archetypy charakterů, spíše je dotvářel ke svému obrazu a jejich příběhy zasazoval do atraktivního prostředí. Vzhledem k tomu, že nejdelší série měla pět dílů a hlavních postav bylo celkem šest, lze snadno z tohoto počtu odvodit, že série byly pro Chase spíše vedlejší kolej. Snad ze strachu, aby se neopakoval, nebo možná z důvodu, že raději psal dějově uzavřené romány se stále novými hrdiny, jakoby skutečnost, že tvořil i příběhy na pokračování, zapadla. Přesto jsou postavy detektivů Franka Terrela a Davida Fennera, pracovníka pojišťovny Stevea Harmase, podvodníka Marka Girlanda, milionářky Helgy Rolfe a Vica Malloye, vedoucího Služeb všeho druhu, jen těžko přehlédnutelné v jeho obsáhlé bibliografii a čtenářskou pozornost si zaslouží.

4. 3. Samostatné romány

James Hadley Chase má na svědomí několik kratších volných sérií, ale při své tvorbě dával

65 CHASE, James Hadley. *This is for real*. Londýn: Robert Hale, 1965.

66 CHASE, James Hadley. *You have yourself a deal*. Londýn: Robert Hale, 1966. ISBN 978-0-7091-2532-7.

67 CHASE, James Hadley. *Have this on me*. Londýn: Robert Hale, 1967. ISBN 978-0-7091-2528-0.

68 CHASE, James Hadley. *Pach peněz*. Přeložila Dana Vlčková. Praha: BETA, 1998. ISBN 80-86029-30-1.

přednost psaní románů z různého prostředí a s rozmanitými hrdiny a nechtěl proto podřizovat svůj styl a nápady několika pevně načrtnutým postavám. Přesto ani zde nedocházelo u aktérů ke zkratkovitosti a schématicčnosti a spoustu z nich nabízejí výbornou psychologickou kresbu ústředních charakterů, byť na omezené ploše jednoho díla.

Už v roce 1939, kdy vstoupil do literatury, mu vychází samostatné příběhy *Mrtví zůstanou němi*⁶⁹ a *He Won't Need It Now*⁷⁰ (pod pseudonymem James L. Dochery). V době války příliš nepíše (kvůli aktivní vojenské službě), ale v 50. letech se na pultech knihkupectví objevuje hned dvanáct samostatných románů a pět knih patřících do jedné ze sérií. Mnoho z těchto děl u nás vychází v češtině (např. *Jak natáhnout na skřípec*⁷¹ a *Viníci mají strach*⁷²).

V následující dekádě Chase o něco zmenšuje kvantitu (šest samostatných románů, devět patřících do jedné ze sérií), ale naopak výrazně přidává na kvalitě. Mezi to nejlepší patří bezesporu *Rakev z Hongkongu*⁷³, která se řadí mezi to nejnapínavější, co kdy napsal. Je zde znát už vyzrálý rukopis zkušeného autora, který umí pracovat umně jak s akční složkou, tak s psychologií postav. Perfektní popis hongkongského prostředí mafie a nevěstinců dokresluje náhlé zvraty a hrdinova snaha se postavit nepřizní osudu. Kniha se díky nastavenému tempu, napětí a rozumnému počtu stran čte velmi rychle a potěší čtenáře svou celkovou promyšleností v přístupu k poměrně neoriginální zápletce (podstrčená mrtvola v kanceláři detektiva).

V 70. letech se Chase pokusil ještě více zatraktivnit své romány a tak se příběh netočí jen kolem femme fatale a jednoho podvodníka, ale spíše je zaměřen na větší partu podvodníků. Jednou z takových knih je i *Chcete zůstat naživu?*⁷⁴, jež vyšla roku 1971. Příběh vypráví o dvou tulácích, kteří náhodně potkají indiána Pokea Tohola, který má dokonalý plán, jak přijít k penězům a to k opravdu velké částce. Z obyčejného vydírání se díky pečlivé přípravě rozjede zaručený a neomezený zdroj financí, jakési „výpalné“ či vykoupení. Strach o život visí nad Paradise City, jenže právě strach otvírá peněženky zámožných lidí, kteří si sami sebe cení více než peněz. Poke má navíc k takovému vydírání a ubližování zámožným lidem vlastní důvod, jde tedy o jakousi kompenzaci.

Mezi tuláky – Chuckem a Meg – se napětí také vyostřuje. Dívka, která se vzdala pohodlného života, aby zažila dobrodružství s nespoutaným tulákem, si začíná uvědomovat, že udělala chybu. Stydí se ale vrátit a je až přehnaně oddaná Chuckovi, protože se bojí, že ji opustí. Ten Meg ale spíše využívá, necítí k ní to samé, co ona k němu, a do party ji přibere jen proto, že potřebuje ženu na

69 CHASE, James Hadley. *Mrtví zůstanou němi*. Přel. Ladislav Smutek. Praha: Ametyst, 1992. ISBN 80-901083-3-4

70 CHASE, James Hadley. *He Won't Need It Now*. Londýn: Grafton, 1975. ISBN 978-0-586-03627-3.

71 CHASE, James Hadley. *Jak natáhnout na skřípec*. Přeložila Libuše Burianová-Hasenöhrlová. Praha: Ametyst, 1999. ISBN 80-85837-37-4.

72 CHASE, James Hadley. *Viníci mají strach*. Přeložila Marie Brabencová-Válková. Praha: Vyšehrad, 1990. ISBN 80-7021-028-1.

73 CHASE, James Hadley. *Rakev z Hongkongu*.

74 CHASE, James Hadley. *Chcete zůstat naživu?*

vyzvedávání peněz. Manipuluje s ní, a zároveň se snaží podvést i Pokea, což se mu pochopitelně vymstí.

Celý román je pak nejlépe zařaditelný do žánru thrilleru s psychologickými prvky (především vztah Meg a Chucka). Stopy americké drsné školy by se tu vážně hledaly obtížně, přesto je Chaseův rukopis snadno rozpoznatelný, podobně jako jeho práce s postavami a napětím.

Na rozmezí thrilleru a výše zmíněného žánru se nachází *Past*⁷⁵, jež nese oblíbený Chaseův motiv – hrdinu, jehož femme fatale svými intrikami dostane do překérní situace. Zde se Chester Scott musí vypořádat se svým spolupodílem na dopravní nehodě, při které žena jeho šéfa Lucille srazila policistu. Ve městě je zahájeno pátrání a potencionální viník má „zaděláno“ na pořádný problém, protože si kolegové přejetího strážníka přejí nemilosrdnou odplatu za tento zločin. Chester by pochopitelně nemusel Lucille pomáhat ani trošku, ale kdyby se s ní před odjezdem nepohádal, k nehodě by nejspíš nedošlo a navíc je z dívky úplně poblázněný, což mu znemožňuje se od toho distancovat. Do této nepříjemné situace ještě vstupuje vyděrač, který má u sebe choulostivé snímky mladých milenců. Z podivné souhry náhod se později klube předem promyšlený plán, v němž měl Chester své místo jasné. Jen obtížně se mu podaří dostat se z potíží a předhodit skutečné viníky policii.

Poslední tvůrčí dekáda Jamese Hadleyho Chase (tedy léta osmdesátá) je zaplněna stále velice kvalitními tituly, staří autora nemělo naštěstí vliv na jeho styl, a tak se nedá hovořit o spisovatelské senilitě, která v pozdním věku přepadá mnohé literáty. Za všechny se vyplatí jmenovat především *Dvojitý pohřeb*⁷⁶, výtečně napsaný thriller moderního střihu.

Příběhem i pojetím se jedno z posledních chaseových děl liší vůči ostatním. Je zde větší důraz na psychologii a chování postav než kdy dříve, což vyplývá z jednoduchého, ale geniálního námětu celého příběhu – dva muži zavření v jedné malé chatě. Jedním z nich je scénárista, který touží po zajímavém tématu pro svůj nový scénář, druhým je uprchlý několikanásobný vrah. Oba jsou nuceni spolupracovat – Brown se potřebuje na několik dní ukrýt před policií a získat prostředky k útěku, zatímco Perry hraje doslova o život. Takticky se mu daří s uprchlíkem vycházet, ale ví, že jakákoliv drobnost ho může vyvést z konceptu, zároveň se však ze své zkušenosti hodlá inspirovat při psaní nového scénáře.

Příslovečnou maličkostí, která zkazí rovnováhu mezi oběma muži, je Perryho nevěrná manželka, pro kterou je její manžel člověkem, jenž se o ní postará, když je jí nejhůř. Po svém příjezdu zvýší napětí mezi oběma muži a navíc se ještě pokusí svést Browna. Od něho se však dočká pouze opovržení a těch nejhorších nadávek. To se dotkne její hrdosti, její chování k oběma

75 CHASE, James Hadley. *Past*.

76 CHASE, James Hadley. *Dvojitý pohřeb*.

mužům se ještě zhorší a v chatičce začíná být čím dál větší dusno. Policisté postupně vydedukují, že se Brown nachází právě na tomto místě a rozjedou opatrnou zatýkací akci, která ale skončí neúspěchem.

Titul knihy odkazuje k Brownově varování, že pokud Perry nebude spolupracovat a jeho chytnou a zabijí, zařídí, aby to byl dvojitý pohřeb. Celý román pak Chase koketuje s modelem stockholmského syndromu. Perry se s Brownem v podstatě skamarádí a pro spisovatelovu ženu je trestanec velice vzrušujícím mužem, kterého zatouží mít u sebe v posteli, a navzdory všemu nebezpečí z toho plynoucího pro ni i manžela, se o to i pokusí. Možná právě proto je její a uprchlíkova smrt na konci románu pro hrdinu vysvobozením a novým začátkem.

V 80. letech publikuje Chase celkem šest samostatných příběhů (*Operace fíkový list*⁷⁷ etc.). Rok před smrtí napíše ještě dvě další knihy, poté už mu není umožněno dále tvořit.

4. 4. Filmové adaptace

Stejně jako jiní přední autoři americké drsné školy se i romány Jamese Hadleyho Chase staly atraktivní látkou pro hollywoodské i evropské filmaře. Prvním převodem na filmové plátno byl jeho debut *Žádné orchideje pro slečnu Blandishovou*, který byl uváděn jak pod originálním jménem, tak pod názvem *Black dice*⁷⁸. Snímek se dočkal nepříliš vřelého přijetí ve Velké Británii. Místní cenzoři označili film jako příliš drastický, a tak vzniklo několik různých sestřihů, z nichž pouze jeden byl přijatelný pro veřejné promítání⁷⁹. Role slečny Blandishové se ujala Linden Traversová, která hrála unesenou dívku již v jevištní adaptaci londýnského divadla.

Stejný příběh natočil znovu v roce 1971 i režisér Robert Aldrich pod názvem *The Grissom Gang*⁸⁰. Ten po obrovském úspěchu *Tuctu špinavců*, které režíroval, vytvořil vlastní studio a začal točit své vysněné filmy⁸¹. Ve svém snímku se nemusel vůbec držet zkrátka, 70. léta přála otevřeným tématům – režiséři měli také relativní tvůrčí svobodu ohledně množství násilných a erotických scén, cenzura navíc nezasahovala do finální podoby, a tak se podařilo do výsledku přenést veškeré brutální scény předlohy. Bohužel u diváků příliš nezabodoval, a proto se stal spíše zapadlým klenotem milovníků kriminálních příběhů.

Kromě Velké Británie a USA se adaptacím Chaseových děl do filmové podoby věnuje

77 CHASE, James Hadley. *Operace fíkový list*. Přeložil Jiří Zdeněk Novák. Praha : Mladá fronta, 1987.

78 *No orchids for Miss Blandish*. Rež. St. John Legh Clowes. 1948. Velká Británie.

79 Do USA šel tento film pro jistotu ještě v mnohem kratší a „očesanější verzi“. *No Orchids for Miss Blandish (1948) – Trivia*. In *The Internet Movie Database (IMDb)* [online]. Velká Británie: IMDb.com, Inc, 2009 [cit. 2009-03-08]. URL: <<http://www.imdb.com/title/tt0040647/trivia>>. Překlad JŠ.

80 *The Grissom Gang*. Rež. Robert Aldrich. 1971. USA.

81 Kromě *The Grissom Gang* natočil v rámci svého nezávislého studia ještě filmy *Příliš pozdní hodina* a *The Story of Lylah Clare*. *The Grissom Gang (1971) – Trivia*. In *The Internet Movie Database (IMDb)* [online]. Velká Británie: IMDb.com, Inc, 2009 [cit. 2009-03-08] URL: <<http://www.imdb.com/title/tt0067162/trivia>>. Překlad JŠ.

například i Francie, Německo, Itálie a mimo jiné i Československá televize. Ta natočila na sklonku 70. let dvě televizní adaptace Chaseových knih.

První z nich, *Pracka v láhvi*⁸², je komorním příběhem o jedné nepovedené krádeži, vraždě a tajemném trezoru. Stejně jako v předloze, nechybí ani v televizním filmu po celou jeho délku lehce mrazivá atmosféra a prostor televizního studia ještě více umocňuje lehkou klaustrofobičnost místa děje. Tempo je nastaveno na odpovídající hodnotu, a tak divák bude stále v napětí očekávat další vývoj.

S přihlédnutím k době, kdy tato televizní adaptace vznikla, nelze než chválit opravdu svědomitý přístup režiséra, scénáristy i herců k látce. Jednotliví představitelé rolí s divadelní přesností zvládají prudké citové výkyvy svých hrdinů, typově odpovídají své literární předloze. Za všechny je třeba pochválit skvěle zahraného gangstera Thea v podání Oldřicha Vlacha, slepého vynálezce Petra Čepka a především Milenu Steinmasslovou jako Julii, hlavní postavu příběhu.

Chaseova kniha i televizní zpracování připomínají atmosférou Poeovy romány. Předpokladem pro nenarušení takového stavu je kvalitní výprava, režie a kamera. Všechny tyto aspekty jsou příjemně vyvážené, a tak čeká diváka, znalého předlohy, opravdu plnohodnotný zážitek.

O rok později vzniká další televizní film inspirovaný tentokrát Chaseovým románem *Zlaté rybičky*⁸³. Příběh nás zavádí do malého města v USA, kde je korupce už tak značná, že se movitý Henry Chandler rozhodne s tím něco udělat. Zakládá Hlas lidu a najímá novináře Mansona, aby pro něj, ve spolupráci se soukromými detektivy, připravoval zajímavé články, které odhalují nekalosti v místní samosprávě a u vlivných lidí. Jeho úkol s sebou nese značná rizika, ale je za to odpovídajícím způsobem ohodnocen a žije si tak se svou ženou nad poměry. Vše se změní, když za ním přijde majitel obchodního domu s fotkami, které zachycují jeho ženu při krádeži a požaduje za snímky slušný obnos. Začíná boj o vlastní bezúhonnost, kterou je potřeba udržet, aby nepřišel o místo. Vše se začíná zamotávat v okamžiku, kdy je vyděrač zabit a vrah se snaží hodit vinu na Mansona.

Již z děje je patrné, proč se právě tento příběh zalíbil dramaturgům Československé televize a bylo možné jej v době normalizace natočit. Městečko plné zhýralé morálky, úplatkářství a požitkářských lidí bylo určitě dobrým ukázkovým a poučným vzorkem pro tehdejšího diváka v socialismu. Adaptace skvělé Chaseovy knížky se bohužel celá nese v tomto duchu, přesto to není jediný důvod, proč jde o těžce stravitelný film. Výprava a režie, které vždy byly pro kriminální příběhy stěžejní, tu naprosto selhává. Pár papundeklových kulis, kanceláře jak vystřižené z Dietlových

82 *Pracka v láhvi*. Rež. Jan Matějovský. 1978. Československo.

83 *Zlaté rybičky*. Rež. Karel Pokorný. 1979. Československo.

seriálů a kostýmy absolutně neodpovídají době, v níž se příběh odehrává. Pěští na oko (snad jakýsi pokus o obraz typických Američanů) je i scéna v baru, kde je hrdina obklopen dlouhovlasou mládeží, která pokouje a zpívá podivné písně. Snímek mohla zachránit už jen režie, bohužel Karel Pokorný jen otrocky nechává herce předříkávat repliky a „vyžívá“ se v zdoluhavých záběrech jejich obličejů. Chaseovky jsou pověstné rychlým tempem, spádem a neustále přemýšlejícím hrdinou – nic z toho tu nenajdeme. Film má velice pomalé tempo a naprosto v něm schází moment překvapení při odhalování vraha, protože zanechává až příliš nápadné stopy.

Vše pak naštěstí zachraňují herci, kteří se aspoň snaží, aby film nepůsobil jako nechtěná parodie. František Němec v hlavní roli je netradiční volba, ale charisma se mu nedá upřít, jeho kolega Luděk Munzar je mu zdatným partnerem. I zbytek obsazení se snaží, snad jen ženských rolí se měli zhostit jiné herečky, více odpovídající typům v předloze.

Ve srovnání s *Prackou v lahvi* je však film jen druhořadým zpracováním. Neustálé zdůrazňování imperialistické zkaženosti a očividný nezáměr vytvořit v rámci televizní tvorby něco netradičního, táhne celý snímek dolů.

Zatím poslední Chaseovskou adaptací je *Palmetto*⁸⁴ režiséra Volkera Schlöndorffa s Woody Harellsonem v hlavní roli z roku 1998. Předlohou filmu je román *Tvrdá lekce*⁸⁵, ze kterého snímek takřka doslovně vychází. Režisér Schlöndorff se rozhodl posunout děj z 60. let do současnosti, přidal do něj tedy i postupy typické pro moderní kriminální příběhy. Zcela očividně se však snažil, aby výsledek nepůsobil jako další z pokusů o moderní noir.

Největším problémem pro diváka neznalého předlohy bude určitě motivace postav. Jistě, je tu nastíněný výchozí bod, proč se únos udál i kdo za ním stál, chybí tu ovšem jakákoliv psychologie aktérů. Zatímco v knize se Chase snaží profilovat hlavního hrdinu Harryho jako muže, který neustále pochybuje a váhá, ve filmu se do všeho řítí „po hlavě“ a působí značně odlidštěně. Režisér nevyužívá pro zvýšení napětí ani výborně napsané pasáže, kdy má ústřední postava možnost spolupracovat s policií a de facto ovlivňovat postup vyšetřování. Celý snímek pak trpí syndromem levného filmu do videopůjčoven, žádný z herců se příliš nesnaží, vše je natočeno až příliš lacině a studeně. Schlöndorff neumí pracovat s napětím a to ani v případě poslední scény, která jako jediná je oproti předloze změněná a jež měla velký potenciál, který režisér zbytečně promarnil.

V době psaní této práce jsem nezaznamenal přípravu žádného další filmové adaptace Chaseovy knihy. Přesto si myslím, že i pro dnešní Hollywood, který v posledních letech plodí každoročně spoustu předělávek klasických snímků, by autorova díla mohla být zdrojem originálních námětů.

84 *Palmetto* (Palmetto). Rež. Volker Schlöndorff. 1998. Německo / USA.

85 CHASE, James Hadley. *Tvrdá lekce*. Přeložil Radoslav Nenadál. Praha: Odeon 1981.

5. Inspirace

5. 1. Drsná škola a film noir

Zatímco v Chaseově domovské Anglii stále ještě ovládaly trh s kriminálními romány detektivky klasického stylu (zejména pak díla Agathy Christie), v USA se na přelomu 20. a 30. let zrodil žánr, jež nesl označení „hard-boiled school“ (v českém volném překladu jako „americká drsná škola“). Velký úspěch slavil Dashiell Hammett, později i Raymond Chandler a mnoho dalších autorů. Chase se stal jejich následovníkem poté, co ho ohromil román Jamese M. Caina *Pošťák zvoní vždycky dvakrát*⁸⁶.

Psát historii americké drsné školy by bylo asi zbytečné, proto se zastavím jen u několika milníků. V roce 1929 vychází prvotina Dashiella Hammetta *Rudá žeň*⁸⁷, která si okamžitě získává pozornost čtenářů a kritiky. Syrově podaný příběh o městě pod nadvládou gangsterů vyniká množstvím brutálních scén (vražda sekáčkem na led a podobně) a též počet zavražděných šplhá do velkých čísel. Už v tomto románu nalezneme typické prvky pozdějších děl americké drsné školy – sledování pohnutek hrdiny i gangsterů v kritických situacích, napětí a pochmurnou atmosféru.

O pár let později (v roce 1933) vstupuje na literární dráhu i Hammettův o něco známější kolega, Raymond Chandler. Nejprve se živí psaním pro pulpové magazíny, kde publikuje mnoho svých povídek, mezi nimi i dva příběhy, které se staly později základem pro jeho první román. Ten, pod názvem *Hluboký spánek*⁸⁸, vychází v roce 1939. Zde Chandler představuje svého dvorního hrdinu Phila Marlowea, ke kterému se v průběhu let ještě mnohokrát vrátí. Přesto, že jeho románový debut vychází ve stejný rok jako Chaseova prvotina, už po prvních stránkách je jasné, že Chandlerův styl je značně odlišný. Phil Marlowe představuje hrdinu, který má především „trousit hlášky“, poznávat krásné femme fatale a přežít všechny nástrahy. Jako postava je samozřejmě sympatický už tím, že má své slabiny (pití, naivitu, neschopnost našetřit peníze, a tak dále), ale ví o nich a dokáže s nimi žít. Umí být i zdravě sebekritický, což je značný posun ve srovnání s hrdiny detektivek 30. let, jejichž mamutí ega nesnesla jedinou výhradu.

Zejména v období druhé světové války se v románech tohoto žánru začínají objevovat brutální scény, bezohledné násilí a čiré zlo. Nadsázka, kterou se honosily šestákové příběhy, bývá potlačena a její místo zastupuje sociální kritika. U postav se čtenář setkává s propracovanější psychologií a jejich životní osudy (především tedy zločinců) bývají poznamenány chudobou, bojem

86 Tuto informaci uvádí hned několik zdrojů viz. NENADÁL, Radoslav. *Svět krutých lekcí*. In: CHASE, J. H. *Tříkrát v slepé uličce*. Přel. Radoslav Nenadál, Olga Rychlíková a Jaroslava Moserová. Praha: Odeon, 1981. s. 519

87 HAMMETT, Dashiell. *Tři krvavé historie*. Přel. Fr. Jungwirth a Radoslav Nenadál. Praha: Odeon, 1987.

88 CHANDLER, Raymond. *Hluboký spánek*. Přeložil František Jungwirth. Praha: Odeon, 1967.

o holý život a nedostatkem lásky ze strany rodiny. Za těmito motivy pochopitelně stojí i historické události, jež poznamenali myšlení lidí té doby – první světová válka, velká hospodářská krize a tak dále. Autoři se proto už nesnaží čtenáře jen bavit, ale pomoci jim též odpovědět na otázku: „Kde se v člověku bere zlo?“⁸⁹ Odpověď nabízejí různorodou, nepouští se do hlubokých rozborů lidské mentality jako tvůrci psychologické prózy, nabízejí však mezní situace a reakce postav na ně.

Bylo jen otázkou času, kdy tato kvalitní látka zaujme i Hollywood. Nebyla to koneckonců náhoda – mnoho z autorů americké drsné školy se živilo i psaním filmovým scénářů. Doba přála podobným žánrům a tématům, a tak se brzy začaly objevovat první adaptace klasických románů americké drsné školy. Za zlaté období „filmů noir“ (jak se převodům těchto knih na filmové plátno začalo říkat) se dají považovat 40. léta. V té době vzniká například legendární *Maltézský sokol*⁹⁰, adaptace jedné z knih Dashiella Hammetta. Hlavní role detektiva Sama Spadea se zhostil legendární Humphrey Bogart, hlavu mu pletla femme fatale v podání Mary Astor. Skvěle rozehraný příběh o ukradeném artefaktu je plný dějových zvratů, napětí a rychlé tempo dokonale zakrývá občasně nesrovnalosti. Není divu, že se snímek stal klasikou a v rámci amerických noirových filmů je považován za jeden z nejlepších.

Bogart se stal synonymem mužného hrdiny, drsného detektiva, který má slabost pro ženy, ale dokáže si poradit v nelehké situaci. Není divu, že když se uvažovalo, kdo ztvární Phila Marlowea v adaptaci *Hlubokého spánku*⁹¹, padla volba opět na něj. V tomto snímku navíc podléhá ještě o chlup svůdnější Lauren Bacall a dostává se i do mnohem drsnějšího prostředí gangsterů, zkažených zbohatlíků a výrobců pornografie. Jako vždy dokáže být pánem situace - i když je vržen do mnoha nebezpečných situací, neztrácí svůj klid a charismaticky „trousí hlášky“ svým nezaměnitelným hlasem.

Po dvanácti letech od vydání předlohy, se v roce 1946 objevuje další filmová adaptace klasického románu americké drsné školy. Je jím Cainův *Pošťák zvoní vždycky dvakrát*⁹² v hlavní roli s Johnem Garfieldem a uhrančivou Lanou Turner. Od příběhů Phila Marlowea i Sama Spadea se tento snímek liší jako den a noc. V Pošťákově totiž nesleduje divák práci detektiva, jenž se snaží odhalit zločince, ale naopak obyčejné lidi, kteří jsou v zoufalé situaci dohnáni k fingované vraždě. Příběh milostného trojúhelníku je protkán neustálým napětím, kdy do předem promyšleného plánu zasahuje náhoda a vše je potřeba udělat znova a důkladněji. Stejně jako kniha ani film nenabízí postavu, s níž by se dalo jednoznačně sympatizovat - dobrácký, ale despotický Nick. Dále – Frank, který je Nickovým velkým dlužníkem, ale zároveň miluje jeho ženu Coru. Ta pak představuje

89 NENADÁL, Radoslav. *Svět krutých lekcí*. In: CHASE, J. H. *Tříkrát v slepé uličce*. Přeložili Radoslav Nenadál, Olga Rychlíková a Jaroslava Moserová. Praha: Odeon, 1981. Str. 519

90 *The Maltese Falcon* (Maltézský Sokol). Rež. John Huston. 1941. USA

91 *The Big Sleep* (Hluboký spánek). Rež. Howard Hawks. 1946. USA

92 *The Postman Always Rings Twice* (Pošťák vždycky zvoní dvakrát). Rež. Tay Garnett. 1946. USA.

nejzáhadnější postavu. Opravdu jí k vraždě manžela donutila až vyhlídka nepěkné budoucnosti u Nickovy sestry? Proč si ho vlastně brala, když on je o tolik starší a drží ji zkrátka? Odpovědi na tyto otázky nenabízí ani konec, který se rozhodně nedá považovat za příliš šťastný.

Cainův přístup – spíše sledovat přípravu zločinu, než jej postupně odhalovat preferuje i Chase ve svých románech. Výsledek pak působí často mnohem atraktivněji, než kdyby byl příběh vyprávěn z pozice vyšetřovatele. Tohoto směru se pak drží američtí filmaři a zdárně jim v jejich práci sekundují i Francouzi a Italové, u nichž se prvky noiru proplétají s počátky žánru neorealismu.

V roce 1943 natáčí slavný italský režisér Luchino Visconti *Posedlost*⁹³, snímek jež v ledasčem připomíná právě Cainova *Pošťáka*. I v tomto příběhu se objevuje milostný trojúhelník, ale jeho problémy vycházejí především ze sociálních problémů válečné Itálie. Viscontimu snaha reflektovat situaci ve své domovině vynesla pochopitelně zákaz promítání jeho snímku, nacisté zničili negativ, ale režisérovi se naštěstí povedlo zachránit kopii⁹⁴.

V 50. letech vzniká ve Francii další ze slavných filmů žánru noir. Je jím *Rvačka mezi muži*⁹⁵ z roku 1955. Do popředí staví snímek recidivistu Tonyho, kterého pětiletý pobyt ve vězení zničil po fyzické i psychické stránce. Přesto hned několik dní po propuštění plánuje velkolepou krádež v klenotnictví, která by měla být jeho posledním triumfem. Nepřátelský gang se ale o jeho plánech dozví, unese syna jeho přítele, čímž se jej snaží donutit, aby se vzdal kořisti v jejich prospěch.

Snímek je až mrazivě studený a napínavý do poslední minuty. Kvalitnější filmový materiál umožnil režisérovi, aby ještě více zvýraznil pochmurnost scén. Tmavé odstíny jsou spíše černé než šedé, jak tomu bylo u noirových snímků 40. let. Vizuální stránka filmu tak ještě více podtrhuje depresivní atmosféru. Malé množství dialogů (například při vykrádání klenotnictví, kdy se celá akce obejde bez jediného slova) a výborné herecké výkony posouvají snímek do kategorie komornějších, byť jen těžko zapomenutelných noirů.

I na novém kontinentě se v 50. letech dostává ke slovu hledání nových cest v tomto žánru. Billy Wilder je znám spíše jako režisér brilantních komedií, ale v roce 1950 natočil takřka bezchybný noirový snímek *Sunset Boulevard*. Film si vystačí bez detektiva a zločin v něm není přítomen od začátku, je pouze jakýmsi doplňkem výborně vyhoceného thrilleru. Scénárista Gillis má napsat pro hvězdu němé kinematografie Normu Desmondovou hlavní roli, která by jí vrátila zpět na vrchol. Je nucen s ní bydlet v jednom domě a žena s až přílišnou pečlivostí střeží jeho volný čas a žárlí na každou dívku, se kterou se objeví. Sama si neuvědomuje své stáří, ani osamělost, kterou způsobuje její povýšenost nad ostatními.

93 *Ossessione* (Posedlost). Rež. Luchino Visconti. 1943. Itálie.

94 Přesto byl snímek uveden v Evropě až dlouho po válce, v USA kvůli naléhání majitelů práv ke Cainově bibliografii měl premiéru až v roce 1976. *Ossessione (1943) – Trivia*. In *The Internet Movie Database (IMDb)* [online]. Velká Británie: IMDb.com, Inc, 2009 [cit. 2009-03-08]. URL: <<http://www.imdb.com/title/tt0067162/trivia>>. Překlad JŠ.

95 *Du rififi chez les hommes* (Rvačka mezi muži). Rež. Jules Dassin. 1955. Francie.

Celý film působí poměrně klaustrofobicky – pro Gillise jakoby nebylo úniku ze spárů zestárlé hvězdy. Z výborného hereckého výkonu Glorie Swanson, která zvládá Norminy výkyvy nálad – štěstí, zamilovanost a šílenství bez sebemenšího zaváhání, běhá mráz po zádech. Bývalá hvězda totiž i ve svém životě až melodramaticky přehrává svou roli uznávané legendy, zvláště když vyjadřuje své pocity Gillisovi. Ten spolu s komorníkem (ve skutečnosti jejím bývalým producentem) jsou pak hromosvody jejích nálad a často jí musejí hlídat, aby nebyla nebezpečná sobě i okolí.

Filmy, které zde uvádím jako příklady významných noirů, jsem vybral záměrně za účelem prezentace vývoje tohoto žánru, jež se odráží i v Chaseově tvorbě. Progrese tohoto segmentu literatury jde totiž ruku v ruce s kinematografií – vzájemně se ovlivňují. V pozdějších knihách americké drsné školy se čtenář setká s filmovými postupy, jako je práce s dynamickým střihem a vyprávěním příběhu z více úhlů. Podobné prvky se objevují i v Chaseově tvorbě. Ten postupně začíná lépe pracovat s napětím a tempem, stejně tak ale nezapomíná na psychologii, která se stala klíčovým prvkem hlavně v evropských noirových snímcích. Jeho styl psaní však nenabývá jednotné podoby, dokáže stvořit odlehčené příběhy o pojišťovacích podvodech, stejně tak ale umí přijít s nekompromisním thrillerem. Atmosférou často připomínají Chaseovy romány filmy té dekády, kdy byly napsány.

5. 2. Výpůjčky z jiných děl a nepřiznané adaptace

V této podkapitole se chci věnovat poměrně kontroverznímu tématu – originalitě některých Chaseových próz. Při opravdu velkém počtu vydaných knih (okolo 90) se nelze divit, že u autora automaticky dochází k opakování sama sebe, případně hledání inspirace u jiných spisovatelů. Dokázat ovšem, zda jsou některé výpůjčky úmyslné či ne, je téměř nemožné, proto se pokusím v této části spíše naznačit, kde jsem během své četby vycítil, že román připomíná až příliš některé starší dílo. Stejně jako v hudbě je pouze dvanáct tónů, jejichž náhodná kombinace různými skladateli se čas od času vzájemně podobá, nelze mluvit o plagiátu v žánru americké drsné školy, která je sama o sobě postavena na několika základních motivech, které se variují.

Značně podobný děj nalezneme například mezi Chaseovou knihou *Dobře pojištěná vražda*⁹⁶ a románem Jamese M. Caina *Pojistka smrti*⁹⁷. V obou případech je hrdinou pracovník pojišťovny, který je zapleten do podvodu a krádeže. Stejně tak se shoduje i to, že s nápadem na zločin přijde samotná manželka budoucího klienta a že pomůže hlavní postavě přesvědčit manžela, aby uzavřel životní pojistku. Dále se děj ale různí, sice v obou případech si dvojice spiklenců domluví podobný

⁹⁶ CHASE, James Hadley. *Dobře pojištěná vražda*.

⁹⁷ CAIN, James Mallahan. *Pojistka smrti*. Praha: Odeon, 1967.

postup pro vykonání vraždy, ale zatímco v Cainově podání se milenci zmitají ve výčitkách svědomí, u Chase dochází k dvěma překvapivým zvrátům. Za prvé čtenář zjistí, že mrtvý manžel byl vrahem a násilníkem, který znásilňoval ženy a zabíjel jejich milence. Za druhé je odhaleno pozadí toho, proč mladá dívka toužila zabít svého muže a to, že má všechna vina padnout právě na pracovníka pojišťovny. V obou románech jdou hrdinovi po krku detektivové ze společnosti, ve které pracuje. S tímto prvkem pracuje Chase o něco obratněji a navozuje tak bezvýchodnou situaci pro aktéry zločinu. Oba romány končí špatným koncem pro hlavní postavu. Chase ponechává navíc pootevřená vrátka pro výklad, jak dopadl zbytek zločinců.

Spekulovat na uvedeném případě nad celkovou podobností, je myslím, na místě. Výchozí bod – muž mající pletky s vdanou ženou chce spolu s ní podvést jejího manžela - je samozřejmě dost klasickým motivem již v těch nejstarších detektivkách. Až do tohoto místa by Chaseovi šlo jen stěží vyčíst, že si vypůjčuje cizí nápady, ale, jak jsem nastínil výše, z Cainova románu čerpal mnohem více a to zejména ve styčných bodech příběhu. Jeho přínosem však je určitá snaha vylepšit zápletku a dát větší prostor postavám. Kromě tajné záliby zavražděného manžela tu čtenář nalezne i podstatně odlišnou motivaci jeho manželky Meg k jeho zabití. Chase se tu věnuje její minulosti a poskytuje tak zajímavé vysvětlení jejího chování. Dívka je patologicky závislá na svém bývalém pasákovi a udělá pro něj proto vše, aby si jej udržela. Strach z toho, aby ho nezklamala, ji pronásleduje celý román a funguje pro ni jako motor, který ji žene kupředu, doslova přes mrtvolu.

V Cainově verzi se hlavní hrdina na konci ocitá v podobně zoufalém stavu, kdy ví, že je vše ztraceno a pracovníci pojišťovny odhalí podvod.

Dalším případem, který opět koliduje s volnou adaptací cizího díla, je román *Lehce nabyt – lehce pozbyl*⁹⁸. Zde je příběh až podezřele podobný s další knihou Jamese M. Caina, a to s *Pošťákem, který zvoní vždycky dvakrát*⁹⁹. V obou případech se setkáváme s mladým hrdinou, který se snaží začít nový život a dostane šanci od dobráckého majitele benzínové pumpy s přidruženou restaurací. Tento už starší muž má velice mladou manželku, která se u něj také objevila stejně náhle jako mladík. Vztah dívky a kmeta postupem času přerostl v lásku, a tak se vzali. V případě dívky šlo spíše o projev vděčnosti, kterého začala posléze litovat. Nový pracovník pumpy přichází včas, aby jí pomohl s její nelehkou situací.

Od tohoto místa se Chaseův a Cainův román odlišují, několik shodných bodů se tu dá vysledovat (vzhledem ke stejné zápletce je to logické), ale přístup a vyvrcholení se liší. V *Pošťákovi* je zprvu u obou mladých hrdinů znát váhání, zda čin provést. V jejich případě je k provedení vraždy dožene nejen chuť po penězích, ale především nehezká budoucnost, kterou měla dívka s manželem

98 CHASE, James Hadley. *Lehce nabyt – lehce pozbyl*.

99 CAIN, James Mallahan. *Pošťák zvoní vždycky dvakrát*. Přeložil Jaroslav Kořán. Praha: Odeon, 1987

před sebou. Smrt chtějí narafčit jako nehodu a nechat si za ni vyplatit pojistku. Napoprvé se to však nezdaří a je třeba pokus opakovat. Vražda se povede, ale na konci se hrdina přesto dostává do vězení.

V Chaseově případě jde o složitější stavbu děje. Především postava dívky má sice záhadnou minulost, která ji vedla k usazení se na opuštěném místě, ale je z ní jednoznačně cítit chladnokrevnost. Nápad na vraždu manžela přichází z jejího popudu a na rozdíl od svého milence Cheta nad tím ani na chvíli neváhá. Do života trojice vstupuje hned několik postav, které zásadním způsobem ovlivňují i vyvrcholení příběhu. K vraždě zde navíc dojde neplánovaně a mezi milenci dochází k nesváru a vzájemné nedůvěře.

Chase nepracuje odlišným způsobem jen s dějem, ale i s atmosférou a především s hlavním hrdinou. Chet sice v životě jednou uklouzl, ale v jádru je dobrák. Cítí velkou vděčnost ke svému samaritánovi, a tak dlouho odolává půvabům jeho ženy a rozhodne se, že jí nepomůže s jeho vraždou, naopak mu řekne pravdu. V tomto okamžiku se stane něco neuvěřitelného, majitel pumpy ocení jeho upřímnost a odpustí mu, scénu smíření však naruší Lola, která „omylem“ zastřelí svého manžela. Zatímco v Pošťákově může čtenář váhat nad tím, jak moc upřímná, či vypočítavá hrdinka je, zde je od začátku zřejmé, že sympatie s mladou manželkou nejsou na místě. Cainův román staví také spíše na motivu pokušení a strachu z blízké budoucnosti, zatímco Chase mnohem více rozvíjí premisu tří lidí, kteří musí žít spolu na osamělém místě, z nichž dva utíkají před svou minulostí.

Tyto dva nejvýraznější případy uvádím právě z důvodu velké podobnosti zápletky a dějové stavby. Pochopitelně i v jiných dílech lze nalézt stopy inspirace u jiných autorů. Dalším důležitým prvkem, který neomylně na Chaseovu tvorbu působí, je vývoj kriminálních příběhů filmových a pozdější nástup seriálů. V jeho případě nejde o moderní využívání popkulturních odkazů, spíše o hledání dosud neprobádaných žánrů a originálních zápletek. Sám také ve svých dílech přichází s novými postupy. Na konci 40. let se například zbavuje na čas klišé samotářského hrdiny a startuje sérii o Vicu Malloyovi a jeho Službách všeho druhu. Šéf této organizace sice zůstává stále v popředí, ale Jack Kerman a Paula jsou mu více než zdatnými sekundanty. V této řadě navíc rozjíždí známou „chemii“ pozdějších televizních seriálů 70. a 80. let – jiskření mezi Vicem a Paulou, neustálé vzájemné kočkování trojice, odlehčení, ironie, napínavé situace a atraktivní zápletky spojené často s cestováním po světě. Ani v tomto případě však Chase nezapomíná na svůj tradiční rukopis a servíruje i několik sugestivnějších scén (například celá část knihy *Položte ji mezi liliemi*¹⁰⁰, která se odehrává v psychiatrické léčebně, je nezapomenutelná) a pachatelé zločinů si neberou servítky, a tak se vyvrcholení příběhu neobejde bez krve.

Zatímco v případě dobrodružství agentury Služby všeho druhu Chase předběhl dobu,

100 CHASE, James Hadley. *Položte ji mezi liliemi*.

příběhy Helgy Rolfe, jež patří mezi poslední díla autora, inspiraci televizními seriály rozhodně nezapřou. Právě velmi těsná návaznost všech tří částí spojená s opakováním motivů (pokaždé je někým vydírána, jen důvody se různí) mě vedou k tomuto přirovnání. Stejně jako v televizních seriálech, i zde jsme na počátku seznámeni nejen s prostředím, v jakém Helga žije, ale i s jejími schopnostmi a dovednostmi. Neustálé zdůrazňování její inteligence ostatně má svůj důvod, hrdinka je často vržena do komplikovaných situací, kdy musí často obrátit, případně i improvizovat a nenechat se tak zahnat do kouta. Kromě její přednosti, tedy inteligence, je čtenáři představena i její slabina – posedlost muži, která hraničí s nymfomanií. Zatímco druhá vlastnost je často zdrojem jejich potíží, ta první jí pomáhá se z nich dostat. Chase se pochopitelně nespokojuje jen se stavěním na tomto motivu, a tak jak se příběh vyvíjí, nastupují dějové zvraty, které zásadně tento koncept mění (např. smrt Helžina manžela). Prostředí, kde se jednotlivé romány odehrávají, jsou též velmi různorodá. Většina prvního dílu se kupříkladu odehrává ve Švýcarsku (sem se Chase na sklonku života odstěhoval), zatímco druhá a třetí část čtenáře zavádí na různá místa, kam Helga v rámci nutnosti (či pracovní povinnosti) cestuje. Všechny tři knihy však na sebe velmi těsně navazují a dochází v nich k radikální proměně života Helgy – nejprve zjišťuje, že si nemůže užívat naplno milostných avantýr, poté jí umírá manžel a následně jí unáší její snoubence. Spíše než seriál připomíná touto přímou návazností televizní minisérii. Proto je její příběh nakonec doveden do šťastného konce a celým dějem se táhne pozvolná transformace Helgy v charakterově jinou ženu. Pro dosažení co největšího dojmu z této přeměny, věnuje Chase opravdu velké úsilí popisu duševních pochodů hrdinky. Zde vítězí v hodnotě sdělení nad televizním seriálem, jehož možnosti nahlédnutí do mysli hlavní postavy jsou omezeny jen na několik použitelných prostředků – dialogy, pohledy kamer a herecký výkon ústřední představitelky. Kdyby se měla natočit několikadílná filmová adaptace, došlo by v ní ke značnému zjednodušení Helgy vzhledem k faktu, že v konverzacích s lidmi většinou lže a její skutečnou povahu a myšlení pozná jen čtenář knihy. Tím Chase značně obohacuje koncept, který zpočátku spíše připomíná scénář k napínavému seriálu typu „žena v ohrožení“. I přes množství popisných pasáží však nabízí spád, který si s televizní zábavou nezadá.

Kromě případů inspirací dějových i vyprávěcích se v Chaseově tvorbě objevuje i neduh typický pro autory především populární literatury – vykrádání sama sebe. V případě spisovatele, který má na kontě téměř sto románů, z nichž jen nepatrný zlomek lze označit jako nepovedený, jde však o nevyhnutelný případ. Některé prvky jsem načrtl již v předchozích kapitolách, kde jsem se věnoval především standardní stavbě Chaseových děl po stránce kompoziční.

První věc, která napadne pravidelného čtenáře tohoto autora, je vcelku značná podobnost hlavních postav. Když odmyslím hrdiny sérií (které jsou ovšem v menšině), kteří jsou nezaměnitelní s jinými, vyjde mi nejméně padesát ústředních aktérů samostatných románů. A co mají společného

kupříkladu Chester Scott, John Anson, Chet Carson a Harry Barber? Hned několik věcí – chtějí se obohatit o peníze a neváhají přijít k nim nelegální cestou. Každý z nich má ale pomyslné hranice, přes které nehodlá přejít a pevně se jich celou dobu drží. V jádru jsou všichni čtyři (aspoň v některých ohledech) dobráci a někdy jim svědomí nedá spát. Zároveň také pečlivě dbají zásad kamarádství a nikdy nepodrazí přítele či milenku. Bez výjimky jsou velice atraktivní pro něžné pohlaví, které jim poměrně bez zábran nabízí nezapomenutelnou noc a oni též často bez váhání nabídku přijímají. Všem čtyřem bude čtenář jistě fandit, aby dospěli do dobrého konce, i přes zločiny, které napáchali. Příkladů podobností je ještě mnoho, je pochopitelné, že toto platí pro více postav, ale u některých výjimek by se většina těchto vlastností hledala marně.

Stejně jako při vytváření zápletky se ale ani u postav Chase nikdy nespokojil s kopírováním jedné na druhou a spíše se snažil hrdinu nějak výrazně odlišit od ostatních. Někdy stačilo udělat z něj místo detektiva pojišťovacího agenta, jindy se vhodnou cestou ukázala změna ze společenského a družného bonviána na samotářského detektiva s přezíravým postojem k ženám a bohatým lidem. Malé nebo větší rozdíly vytvářely pak mírně (nebo výrazně) odlišnou atmosféru samotného příběhu. A o tento prvek jde čtenáři kriminálních románů především, zvláště u americké drsné školy, jejíž úspěch nebyl založen na originalitě zápletek, ale na výrazně odlišném pojetí. Stejnou věc můžeme pozorovat i u Chase, ten se takto staví jak v přístupu k tomuto žánru, tak v práci s postavami a zápletkami. Hledá nové cesty a snaží se o spojení nespojitelného. Proto například některé z jeho příběhů opouštějí Spojené státy americké a popisují kriminální podhoubí v jiné zemi. Zatímco v případě *Rakve z Hongkongu*¹⁰¹ je zde patrna inspirace šestákovými romány, v příběhu *Kdo je Mallory?*¹⁰² (který se odehrává v autorově rodné Británii) jde o spojení špiónského a kriminálního žánru.

Jak je vidět z minulých odstavců, nejde mi jen o hledání výpůjček z děl jiných autorů, ale též o hledání kořenů tvorby Jamese Hadleyho Chase. Za základní inspirační zdroj by se dali považovat autoři americké drsné školy (James M. Cain, Dashiell Hammett, Raymond Chandler a další), černobílé noir snímky a šestákové romány z pulp magazínů. V některých dílech můžeme vysledovat i stopy klasické anglické detektivky předválečného a meziválečného období – především smysl pro postupné odkrývání důkazů, pachatel, který se objevuje nejpozději na konci první třetiny knihy, a logické rozuzlení. Jak je patrné, jde pochopitelně jen o případy, kdy není hlavní hrdina zločincem, nýbrž detektivem. Nejvýraznější je tento prvek v sérii, v níž vystupuje Vic Malloy a do určité míry se dá o tomto modelu hovořit i v případě již zmíněné *Rakve z Hongkongu*¹⁰³.

Nelze podceňovat ani vliv noir snímků, pod jejichž scénáři byli občas podepsáni i samotní

101 CHASE, James Hadley. *Rakev z Hongkongu*.

102 CHASE, James Hadley. *Kdo je Mallory?*

103 CHASE, James Hadley. *Rakev z Hongkongu*

spisovatelé americké drsné školy a režii měla na starost velká jména soudobého Hollywoodu (Billy Wilder, William Wyler). Patrné je to především v přejímání základních archetypů postav, v přístupu k erotice (i když zde bývá Chase otevřenější) a ženám obecně. Jenže, zatímco hollywoodská cenzura nakazovala maximální dobu jednoho polibku, omezovala počet nadávek a muži padali mrtví často ještě vteřinu před zazněním výstřelu, na literárním poli vládla relativně tolerance. Chase si proto mohl dovolit okořenit napínavou scénu nějakou krvavou přestřelkou, případně, pokud hrdina našel mrtvolu, mohl svým popisem dostatečně vyjádřit nehezky vzhled nebožtíka. To je ostatně důvod, proč ani nejnovější filmové adaptace jeho děl často nedosahují brutality předlohy.

Chase napsal v průměru dvě knihy ročně, každou zhruba o rozsahu dvou set stran. Aby zůstal svěží, nebál se těžit z nových přístupů ve světě kriminálního románu i filmu. Tím se úspěšně bránil odlivu čtenářů, naopak tímto postojem získal mnoho dalších.

6. Přínos Chaseových děl pro žánr detektivek

Autoři populární literatury bývají velmi často opomenuti, protože jejich cílem není tvořit knižní umělecké dílo, které by učarovalo akademické obci. Jejich prvotním zájmem je psát knihy, jež jsou přístupné širší veřejnosti, v jednom z mnoha žánrů, které tato podskupina nabízí. V populární literatuře čtenář nachází mnoho různorodých děl, od detektivek přes dobrodružné romány až po sci-fi a fantasy, úroveň kvality je tu stejně různorodá jako v té umělecké. Jsou knihy, které budou zasvěcení adoratovat a jsou i takové, jež budou nemilosrdně kritizovat. Čas od času se ovšem objeví autor, jehož tvorba zůstane ve stínu jeho kolegů, byť neprávem.

James Hadley Chase do této skupiny zcela nepochybně patří. Lehce v pozadí nezůstal kvůli nízké kvalitě svých děl, jeho slávu potlačily úplně jiné faktory. Především nastoupil do rozjetého vlaku žánru americké drsné školy zhruba ve střední fázi jeho vývoje. Romány Jamese M. Caina a Dashiella Hammetta byly v té době už značně populární. Raymond Chandler, který debutoval knižně přibližně ve stejnou dobu, si získal svou slávu především tím, že představil výraznou postavu detektiva (Phila Marlowea), které se s péčí věnoval. Podle jeho příběhů navíc byly natočeny slavné filmové adaptace, které jsou dnes považovány za klasické snímky žánru noir. Chase v této oblasti příliš štěstí neměl. Buď filmy podle jeho knih byly razantně přestříhány nebo zapadly (některé z nich zaslouženě).

Byť je tedy jeho sláva v rámci klasiků americké drsné školy o něco menší, jeho význam pro tento žánr je nepřehlédnutelný. Chase tvořil v dlouhém časovém rozpětí – debutoval v roce 1939 a poslední díla mu vycházela ještě v první polovině 80. let. Zatímco v raných dílech mu byla bližší temná atmosféra, beznaděj a města ovládaná mafiány, v průběhu dalších let si vyzkoušel i mnoho různých podob kriminálního románu. Právě to, že dokázal jít s dobou a neustále hledat nové postupy, ho výrazně odlišuje od mnoha jeho kolegů v žánru americké drsné školy. Zvláště u Raymonda Chandlera si čtenář jednou za čas posteskne, že je to všechno vlastně „na jedno brdo“. Pochopitelně i u Chase funguje určité schéma, jakým je většina jeho příběhů napsána, ale toto rozvržení je obratně upravováno pro potřeby děje. Podobně jako klasičtí autoři detektivek pracuje se zvraty - nabídne však i několik stop, kterých se může čtenář chytit, aby sám vydedukoval, co se stane.

U Chandlera nebo Hammetta se tento prvek nachází minimálně – jejich dějové „otočky“ přicházejí opravdu nečekaně a bez varování, bohužel jim též čas od času schází patřičná logika. Podobné situace se v Chaseových dílech objevují sporadicky. Jen těžko však lze osočit autora z přílišné vysoustruženosti jeho románů - na základní kostru příběhu je totiž navěšena celá řada situací,

kteří zcela určitě nepatří mezi ty dopředu zamyšlené. Přesto Chase moc dobře ví, že čtenář od jeho díla očekává určitý standard. Nebojí se šokovat jej experimenty v rámci žánru, ale romány jako celek pojímá tradiční formou detektivního románu.

S tímto konstatováním trochu kontrastuje jeho nejznámější dílo *Žádné orchideje pro slečnu Blandishovou*¹⁰⁴, které bylo zároveň jeho literárním debutem. Příběh o únosu totiž již tenkrát zaskočil čtenáře detektivek a dodnes patří mezi nejsyrovější romány americké drsné školy, a to i přesto, že autorem byl Brit. Tíživá atmosféra, pocit beznaděje a marné snahy zachránit nebohou dívku koresponduje s dobou, v níž byla kniha napsána, tj. na počátku druhé světové války. Kritika jej nazvala *čirým fašismem*¹⁰⁵ a k hodnocení románu byla velice opatrná. Přesto jde dodnes o jeden z nejsilnějších příběhů únosu (řadí se tak mezi taková díla jako je např. *Vražda v Orient Expressu*¹⁰⁶ Agathy Christie a další) a stále působí velice syrovým dojmem i pro dnešního otrlého čtenáře.

Zatímco jiní spisovatelé svou prvotinu nikdy nepřekonají a ve snaze zdokonalit svůj styl se stávají čím dál méně zábavnými a čtivými, jde Chase úplně odlišnou cestou. Většina jeho dalších románů se od jeho debutu zcela liší. Zvláště díla, která byla napsána v 60. a 70. letech, se vyznačují značně uvolněnou atmosférou. Většina z nich se odehrává na slunných místech v Kalifornii, na Floridě a podobně. Spolu se sexuální revolucí, která probíhala ve společnosti, přibývalo lehce erotických scén, flirtování a rozhovory mezi hrdinou a jeho femme fatale jsou čím dál více vzrušujícími. Chase však nesklouzává k přehnaně odvážným popisům milostného aktu, v jeho románech nestrhává hlavní postava své vytoužené divoce šaty, ani si ji nebere proti její vůli do postele (zřídkakdy toto dělají i zločinci). Své schopnosti soustředí autor spíše na vytváření erotického napětí a na budování pocitu marného dobývání vysněné ženy. Nejdál zachází v příbězích Helgy Rolfe, kde dává nahlédnout do nejintimnějších pocitů hrdinky. Ta často sama sebe ujišťuje, jak je její tělo neodolatelné pro jakéhokoliv muže a patřičně chválí své přednosti. Vzhledem ke své nymfomanii též obdivuje téměř každého atraktivního jedince opačného pohlaví. Kromě popisu mužného těla svého vyvoleného však postava Helgy patřičně zdůrazňuje své psychické i fyzické vzrušení. U této hrdinky zašel Chase v popisu erotična nejdál, u aktérů opačného pohlaví se omezil na hodnocení kvality postavy dívek a jemné náznaky touhy po nich. Pro přehnaný „macho“ styl, k němuž občas jiné detektivky s mužským hrdinou sklouzávají, není v jeho románech místo.

S touto skutečností možná souvisí fakt, proč je celkem značně oblíben u něžnějšího pohlaví. Zatímco Chandler a Hammett je pro některé dnešní emancipované čtenářky detektivek příliš silná káva, Chase je oproti tomu pro ně přijatelným kompromisem, kde se netlačí s mužskou dominancí

104 CHASE, James Hadley. *Žádné orchideje pro slečnu Blandishovou*.

105 Na rozdíl od ostatních kritiků s tímto názorem Orwell nesouhlasí. ORWELL, George. *Raffles and Miss Blandish*

106 CHRISTIE, Agatha. *Vražda v Orient Expressu*. Přeložila Eva Kondrysová. Praha: Knižní Klub, 1994.

ISBN 80-7176-032-3.

tolik na pilu. Pochopitelně i v jeho dílech občas žena dostane facku nebo je jinak udeřena, jsou to však jen výjimečné případy, v drtivé většině románů se hrdina chová k ženám téměř jako pravý gentleman. V rámci pudu sebezáchovy sice sahá i ke krajním řešením a nebojí se dívku omráčit pěstí, ale většinou se chová k zástupkyním opačného pohlaví slušně, i k těm, které si to příliš nezaslouží. V soubojích muž proti muži ovšem tak ohleduplný není a scény rvaček, vraždění, pronásledování a podobně. jsou provedeny poměrně nekompromisně. Přesto je většina takových momentů záměrně opatřena sarkastickými poznámkami: *„Bil jsem kolem sebe jako větrný mlýn, zprava, zleva, někdy jsem se minul, ale o to víc jsem dával pozor, aby rány, které šly na cíl, jen tak nešimraly. Slízl jsem šlupku do brady, až mi hlava poskočila, ale tak tvrdá zas nebyla, aby mě zabrzdila. (...) Vystartoval jsem dřív než stačil získat rovnováhu a zasáhl ho pěstí do krku. Chrustlo to, jako když se sekáček zakousne do pořádné flákoty.“*¹⁰⁷

Vyvážením poměru mezi akcí, erotikou, nadsázkou a rozvíjením příběhu Chase dokázal během své téměř půl století trvající literární kariéry získat mnoho nových čtenářů, kteří jej tak mohli v široké nabídce detektivních titulů snadno identifikovat. Někteří z nich možná objevili tohoto autora náhodou a příčinou jejich koupě byla pouze lákavá obálka s fotografií poodhalené dívky. Právě přebaly jednotlivých knih jsou v zahraničí takto zdobeny, díky čemuž se ztrácejí mezi ostatními paperbackovými detektivkami. Druhým extrémem jsou pak obálky českých překladů s fotografiemi z béčkových filmů 80. let v případě nakladatelství Ametyst, které u nás vydalo nejvíc Chaseových titulů. Ostatní vydavatelé pro změnu volili spíš abstraktní ilustrace bez souvislosti s dějem knížky, potažmo žánrem detektivky. V literárním světě, kde se knihy běžnými zákazníky z velké části kupují na základě obálky, byla Chaseova pozice už od začátku nezáviděníhodná.

Přesto se kolem jeho děl vytvořila nemalá čtenářská komunita. V dnešní době internetu se pak se svými zkušenostmi při četbě ráda pochlubí řada z nich na svém webu. Existuje tak několik zajímavých stránek, kde čtenáři shromáždili to málo biografických informací, jež je o Chaseově životě známo a umístili je na místo veřejně přístupné. Mezi nimi se nachází spousta sběratelů, kteří mají některé knihy i ve více vydáních, pomáhají tak dotvářet databázi všech vyšlých titulů. Jiní sepisují synopse, scanují obálky z paperbackových i hardbackových verzí, vytvářejí statistické přehledy a podobně. Nelze pochopitelně očekávat, že těchto webů budou desítky a stovky, ve srovnání kupříkladu s díly Raymonda Chandlera nebo sira Arthura Conana Doylea mají fanoušci Chase ztíženou situaci tím, jak málo informací je k dispozici.

Proto nelze neobdivovat jejich píli, s kterou se pouští do hledání sebemenší zmínky o Chaseovi ve starých číslech literárních časopisů a novin a sami přitom doplňují nedostatečné kritické zhodnocení autorových děl svými analýzami. To, že se tak děje více než dvacet let od

107 CHASE, James Hadley. *Chytrému napověz*. s. 88-89.

vydání poslední autorovy knihy, jasně vypovídá o tom, jak nadčasová jeho tvorba je. Teď pochopitelně nemyslím z hlediska použitých motivů a témat, jde mi spíše o přístup ke čtenáři. Autor jakoby občas skrz ten vyhrocený příběh pomrkával na čtenáře na znamení, že mu jde především o zábavu a nezáleží příliš na použité formě. Ať se tváří Chaseův román sebevážněji, je v něm skryta menší nebo větší porce nadsázky, která vytváří nejen atraktivnější prostředí a zápletky, ale též umožňuje chápavému čtenáři nepřemýšlet nad nepřesnostmi v textu (zvláště technologického rázu). Tyto chybičky však zaujímají minimální prostor, a tak jen sotva by se dalo autorovo dílo z dnešního pohledu označit jako naivní a kýčovitě. K tomuto stanovisku nelze dojít, pakliže čtenář rozumí žánru americké drsné školy a vidí v Chaseovi muže, který se nebál jít ve své tvorbě dál. Právě proto nelze tak snadno autora zařadit po bok Chandlera, Hammetta a Caina, jeho styl se po celou dobu vyvíjel a lehce se přizpůsoboval moderním trendům.

V Chaseově bibliografii lze nalézt tituly, jež plně odpovídají formátu americké drsné školy, zároveň tu jsou ale i takové, které na první pohled jdou do větší hloubky, případně přinášejí kombinaci s jinými žánry. Autorovi zcela očividně imponovala práce s psychologií, zvláště v případě hrdiny ocitajícího se v krajní situaci, popřípadě jeho uvěznění na děsivém místě (psychiatrická léčebna, jeskyně a podobně) Tímto přístupem dosahuje taktéž lepšího kontaktu čtenáře s postavami – v okamžiku, kdy z nich nejsou jen loutky konající zločiny, ale přemýšlejí o svých činech a o sobě, jsou mu daleko blíží. Je snadnější si k nim vytvořit sympatie či antipatie. Chaseovým oblíbeným prvkem je podivuhodné vyvažování polarity dobra a zla. V základní podobě to vypadá tak, že ne každý zločinec je zlá osoba a ne každý policista je hodný člověk. V praxi je pak složitější pro hrdinu (např. soukromého detektiva) spolupracovat se zkorumpovaným policejním kapitánem než s drogovým dealerem, jež mu za peníze poví, co potřebuje a ještě je ochotný svědčit u soudu. Jiný autor detektivní prózy by se s tímto schématem spokojil u všech svých románů, ne tak Chase. Ten ve své tvorbě pravidelně střídal typy ústředních postav, čímž se měnil i celkový náhled na svět dobra a zla.

V jednom je ale přece jen trochu nespravedlivý – zatímco u zástupců zákona bývá hrdinou i policejní kapitán, ze zločinců se stávají hlavními postavami povětšinou jen malí podvodníci. Čtenář se nikdy neseťká v popředí se zkušeným gangsterem, obchodníkem s drogami nebo několikanásobným vrahem. Je pochopitelné, že v detektivní literatuře (a v umění celkově) není příliš populární vyrábět antihrdiny, takže se nelze divit, že se Chase o něco takového sám také nepokusil. Jediným možným kandidátem na tento post je Dave Fenner v *Žádných orchidejích pro slečnu Blandishovou*¹⁰⁸, jenž se objevuje i v románu *Fešandám se nedaří*¹⁰⁹. Jeho chladnokrevnost a lhostejnost vůči osudům svých klientů je až zarážející. Zvláště v prvním románu je on nejvíce

108 CHASE, James Hadley. *Žádné orchideje pro slečnu Blandishovou*.

109 CHASE, James Hadley. *Fešandám se nedaří*.

rozporuplnou osobou – měl by zastupovat dobro a jako statečný princ zachránit unesenou slečnu Blandishovou, ale snahou příliš neoplývá. V druhém případě je jeho chování omluvitelné alespoň faktem, že osoby jež si ho najmou, si za své neštěstí mohou samy.

Chase tedy ve svém díle představuje širokou paletu hrdinů, z nichž většina by měla zaujmout i běžného čtenáře. Autor se u nich soustředí na jejich psychický stav a dává nahlédnout do nitra hlavní postavy i vedlejších aktérů. S pomocí těchto aspektů je pak snesitelný i slabší příběh některých knih. Ty jsou naštěstí v menšině, a tak čtenář nemusí zoufat nad tím, že slibná postava nemá pole, na kterém by se mohla prezentovat.

Z již nastíněných důležitých znaků Chaseovy tvorby vyplývá, proč je jeho dílo důležité pro detektivní žánr. Svá díla povětšinou zasazoval do amerického prostředí, ale nesoustředil se v nich jen na akční složku, ale důležitý pro něj byl i příběh a především hlavní i vedlejší aktéři. Jeho zápletky často připomínaly klasická detektivní díla, ale on je dokázal rozpracovat do větší šíře, aniž by čtenáře nudil dlouhými popisy a nepodstatnými vedlejšími motivy. Obdivuhodné pochopitelně je, že ač Angličan, přesto dokázal svůj styl přizpůsobit ryze americkému žánru a stal se v této oblasti průkopníkem. Nevyhnul se pochopitelně chybám – jeho hrdinové občas jednájí poněkud zbrkle, rychle se přesouvají z místa A do B a na poslední chvíli jim často ze záhadných důvodů někdo pomůže se zachránit, ale tyto omyly už samy o sobě odpovídají sféře populární literatury, která si neklade za cíl být realistickou ale bavit.

U děl Jamese Hadleyho Chase to platí dvojnásob. Jeho knihy se čtou stejně rychlým tempem, jakým se ubírá samotný děj a není problém je přečíst během jedné delší cesty vlakem. Přesto se často nejedná o příběhy, na něž si čtenář za týden už ani nevzpomene. Chase opustil svět v roce 1985 a zanechal fanouškům detektivní literatury spoustu nezapomenutelných románů o zločinu, bezpráví, beznaději, ale i lásce. Mají v sobě natolik velkou sílu, že se sice nezapíší nesmrtelně do historie jako Doyleův Sherlock Holmes, ale znalci detektivek si budou jeho díla uchovávat jako klenot, na který by se nemělo zapomínat.

Závěr

Na předchozích stranách jsem se snažil co nejdříve věnovat fiktivnímu světu detektivek Jamese Hadleyho Chase. Nedostatečné množství sekundární literatury mě donutilo spolehnout se na vlastní úsudek a vnímání autorovy tvorby. Se svými zkušenostmi čtenáře detektivek jsem rozpoznal v Chaseovi výjimečného spisovatele, který svými díly vystupuje z řady. To mě přimělo mu složit ve své práci poctu tím, že analyticky rozeberu jeho tvorbu, a zároveň zhodnotím přínos Chaseových děl pro žánr detektivek.

Základem mého zkoumání bylo samotné čtení autorových románů. Těch u nás vyšla zhruba polovina, zejména zásluhou nakladatelství Ametyst, ale několik knih vydala i jiná vydavatelství. Úroveň překladu se velmi různila – nejlepší práci však bezesporu odvedla Marie Brabencová-Válková a Libuše Burianová-Hasenöhrlová. Obě dámy s citem převáděly specifický styl Chaseova vyprávění do české podoby a v rámci možností se vyhnuly nejčastějším problémům, tj. překladu slangové mluvy.

Všem románům, které jsem v rámci přípravy četl jsem se snažil věnovat odpovídající pozornost. Těm, které se odlišovaly od zbytku jsem pochopitelně dal vyšší prioritu než knihám, jež byli pouze obyčejnými detektivkami. Přesto i v nich jsem nacházel spoustu zajímavých znaků typických pro Chaseův způsob vyprávění. I velmi prostá zápleтка byla obalena zajímavými nápady a kniha se tak pro mě jako čtenáře stávala velmi atraktivní. Často v sobě tato díla nezapřela účel, pro který byla napsána – jako oddechový román, snažící se pobavit i napínat čitatele za nenápadného ujišťování, že jde o nadsázku. Do protiváhy k těmto knihám se však staví též poměrně značný zástup napínavých thrillerů s velkou dávkou psychologie, které se naopak tváří velmi seriózně.

Hlavním tématem mé práce kromě vymezení přínosu Jamese Hadleyho Chase, bylo i poskytnout náhled do světa jeho detektivek. V onom „universu“ tepe život jiným tempem, je podřízen jiným skutečnostem, přesto má cosi povědomě společného s tím, v němž žijeme my. Základem většiny příběhů je odvěká touha po penězích, která tu je od pradávna (jen dřív nešlo o měnu, ale o potravu), a potřeba jich nashromáždit co nejvíce a pokud možno bez většího úsilí. V Chaseových románech se pochopitelně mění prostředí i okolnosti, ale základ zůstává stejný. To, co se však zásadně liší jsou postupy, kterými se hrdinové snaží peníze získat, lidská vynalézavost v tomhle ohledu nezná meze. Stejně tak autorova fantazie, a tak byl Chase schopen pokaždé přijít s něčím (relativně) novým a zajímavým.

Ve svých dílech čerpal z mnohých inspiračních zdrojů. Vliv americké drsné školy je

pochoitelně nepopiratelný, stejně tak filmu noir a klasických anglických detektivek. Chase všechnu tu inspiraci vstřebal a pro své účely upravil – k již použitým schématům přidal zajímavější postavy, nápadité zápletky a nečekané dějové zvraty. V některých dílech se pokusil s uvedenými prvky trochu experimentovat, přesto se vyhnul (ve většině případů) roztříštěnosti příběhové stavby, která vede k nepřehlednosti. Chaseovi se podařilo ale též vyhnout se komičnosti při popisu amerického prostředí, které na vlastní kůži neznal, díky tomu se i dnešní čtenář nemusí nad některými pasážemi shovívavě usmívat. Jeho dílo působí i dnes velmi svěžím dojmem, zvláště pro příznivce detektivek může být objevení jeho tvorby příjemným překvapením. Chaseovy knihy se koneckonců v knihovnách objevují ve velkých počtech a své zájemce si pravidelně nacházejí. Přesto zůstává méně populárnější než jeho kolegové „detektivkáři“. Možná v budoucnu si jeho děl povšimne Hollywood a natočí zdařilou adaptaci některého z autorových románů, a tím jej opět přenesou do podvědomí čtenářů. Prozatím však zůstane lehce zapomenutým klenotem detektivní literatury, ke kterému budou muset čtenatelé hledat cestu. Na konci je však čeká odměna v podobě skvěle napsaných příběhů talentovaného britského spisovatele – Jamese Hadleyho Chase.

Bibliografie

Primární literatura

CAIN, James Mallahan. *Pošťák zvoní vždycky dvakrát*. Přeložil Jaroslav Kořán. Praha: Odeon 1987. Bez ISBN.

CAIN, James Mallahan – *Pojistka smrti*. Praha: Odeon 1967. Bez ISBN.

DOSTOJEVSKIJ, Fjodor Michajlovič. *Zločin a trest*. Přeložil Jaroslav Hulák. 13. vydání Praha: Svět Sovětů 1966. Bez ISBN.

DOYLE, Arthur Conan. *Ztracený svět*. Přeložil František Gel. Praha: Toužimský & Moravec 2001. ISBN 80-7264-035-6.

HAMMETT, Dashiell. *Tři krvavé historie*. Přel. Fr. Jungwirth a Radoslav Nenadál. Praha: Odeon 1987. Bez ISBN.

CHANDLER, Raymond: *Hluboký spánek*. Přeložil František Jungwirth. Praha: Odeon 1967. Bez ISBN.

CHASE, James Hadley. *Dobře pojištěná vražda*. Přeložil Jaroslav Bouček. Praha: Ametyst 1998. ISBN 80-85837-31-5.

CHASE, James Hadley. *Dvojitý pohřeb*. Přeložila Marie Brabencová-Válková. Praha: Vyšehrad 1997. ISBN 80-7021-209-8.

CHASE, James Hadley. *Dvojí záměna*. Přeložil Jaroslav Bouček. Praha : Ametyst, 1997. ISBN 80-85837-22-6

CHASE, James Hadley. *Eso v rukávu*. Přeložila Dagmar Marková. Praha: Ametyst 2003. ISBN 80-85837-62-5.

CHASE, James Hadley. *Fešandám se nedaří*. Přeložili Ivana a Zdeněk Rosenbaumovi. Praha: Beta-Dobrovský 1996. ISBN 80-86029-00-X.

- CHASE, James Hadley. *Have this on me*. Londýn: Robert Hale 1967. ISBN 978-0-7091-2528-0.
- CHASE, James Hadley. *He Won't Need It Now*. Londýn: Grafton 1975. ISBN 978-0-586-03627-3.
- CHASE, James Hadley. *Chcete zůstat naživu?* Přeložil Jaroslav Bouček. Praha: Ametyst 2000. ISBN 80-85837-47-1.
- CHASE, James Hadley. *Chytrému napověz*. Přeložila Libuše Buriánová-Hasenhörlová. Praha: Argo 1993. ISBN 80-87594-00-4.
- CHASE, James Hadley. *Jak natáhnout na skřípec*. Přeložila Libuše Burianová-Hasenöhrlová. Praha: Ametyst 1999. ISBN 80-85837-37-4.
- CHASE, James Hadley. *Kdo dostane žolika?*. Přeložila Dagmar Marková. Praha: Ametyst 2004. ISBN 80-85837-67-6.
- CHASE, James Hadley. *Kdo je Mallory?* Přeložila Libuše Buriánová-Häsenhrlová. Praha: Ametyst 2000. ISBN 80-85837-51-X.
- CHASE, James Hadley. *Lehce nabyl – lehce pozbyl*. Přeložila Marie Brabencová-Válková. Praha: Ametyst 1998 ISBN 80-85837-30-7.
- CHASE, James Hadley. *Mám všechny čtyři esa*. Přeložila Dagmar Marková. Praha : Ametyst 2006. ISBN 80-85837-74-9.
- CHASE, James Hadley. *Měkký střed*. Přeložila Alena Olivová. Praha : AR nakladatelství 1994. ISBN 80-901502-1-7
- CHASE, James Hadley. *Mrtví zůstanou němí*. Přel. L. Smutek. 1. vyd. Praha: Ametyst 1992. ISBN 80-901083-3-4
- CHASE, James Hadley. *Na dálnici je hippie*. Přeložila Marie Brabencová-Válková. Praha : M&G 1995. ISBN 80-85974-01-4

CHASE, James Hadley. *Naslouchám chvění země*. Přeložila Libuše Burianová-Hasenöhrlová. Praha: Ametyst 2005. ISBN 80-85837-70-6.

CHASE, James Hadley. *Operace fíkovy list*. Přeložil Jiří Zdeněk Novák. Praha: Mladá fronta 1987. Bez ISBN.

CHASE, James Hadley. *Pach peněz*. Přeložila Dana Vlčková. Praha: BETA 1998. ISBN 80-86029-30-1.

CHASE, James Hadley. *Past*. Přeložila Marie Brabencová-Válková. Praha: Vyšehrad 1996. ISBN 80-021-198-9.

CHASE, James Hadley. *Položte ji mezi liliemi*. Přeložila Libuše Buriánová-Hasenhörlová. Praha: Ametyst 1994. ISBN 80-85837-01-3.

CHASE, James Hadley. *Půjčka za oplátku*. Přel. M. Brabencová-Válková. Praha: Vyšehrad 1987. Bez ISBN.

CHASE, James Hadley. *Rakev z Hongkongu*. Přeložila Marie Brabencová-Válková. Praha: Argo-Panda 1994. ISBN 80-85794-35-7.

CHASE, James Hadley. *Shock Treatment*. Londýn: Signet 1959. Bez ISBN.

CHASE, James Hadley. *This is for real*. Londýn: Robert Hale 1965. Bez ISBN.

CHASE, James Hadley. *Tvrdá lekce*. Přeložil Radoslav Nenadál. Praha: Odeon 1981. Bez ISBN.

CHASE, James Hadley. *Ve smrti je každý sám*. Přeložila Libuše Buriánová-Hasenhörlová. Praha: Ametyst 1998. ISBN 80-85837-28-5.

CHASE, James Hadley. *Viníci mají strach*. Přeložila Marie Brabencová-Válková. Praha: Vyšehrad, 1990. ISBN 80-7021-028-1.

CHASE, James Hadley. *You have yourself a deal*. Londýn: Robert Hale 1966. ISBN 978-0-7091-2532-7.

CHASE, James Hadley. *Žádné orchideje pro slečnu Blandishovou*. Přeložil Jan Skoumal. Praha: Argo 1996. ISBN 80-85794-88-8.

CHRISTIE, Agatha: *Vražda v Orient Expressu*. Přeložila Eva Kondrysová. Praha: Knižní Klub 1994. ISBN 80-7176-032-3.

Sekundární literatura, internetové zdroje:

SOULA, Phillipe: Biography. In *James Hadley Chase by a fan* .[online]. Francie, 2008 [cit. 2009-03-03]. URL: <<http://jameshadleychase.free.fr/bio.htm>>

NENADÁL, Radoslav. *Svět krutých lekcí*. In: CHASE, J. H.: *Třikrát v slepé uličce*. Přel. Radoslav Nenadál, Olga Rychlíková a Jaroslava Moserová. Praha: Odeon 1981.

No Orchids for Miss Blandish (1948) – Trivia. In *The Internet Movie Database (IMDb)* [online]. Velká Británie: IMDb.com, Inc, 2009 [cit. 2009-03-08]. URL: <<http://www.imdb.com/title/tt0040647/trivia>>

ORWELL, George. Raffles and Miss Blandish. In *GASLIGHT electronic text and discussion site* [online]. Kanada: Gaslight, 2000 [cit. 2009-03-07]. URL: <<http://gaslight.mtroyal.ab.ca/Orwell-C.htm>>

Ossessione (1943) – Trivia. In *The Internet Movie Database (IMDb)* [online]. Velká Británie: IMDb.com, Inc, 2009 [cit. 2009-03-08]. URL: <<http://www.imdb.com/title/tt0067162/trivia>>.

Profile of James Hadley Chase for Crime Time magazine. In *The Crime Time Author Profiles Page* [online]. Velká Británie, 2009 [cit. 2009-03-03] URL: <<http://www.crimetime.co.uk/profiles/jameshadleychase.php>>

The Grissom Gang (1971) – Trivia. In *The Internet Movie Database (IMDb)* [online]. Velká Británie: IMDb.com, Inc, 2009 [cit. 2009-03-08] URL: <<http://www.imdb.com/title/tt0067162/trivia>>.

Filmy:

Du rififi chez les hommes (Rvačka mezi muži). Rež. Jules Dassin. 1955. Francie.

No orchids for Miss Blandish. Rež. St. John Legh Clowes. 1948. Velká Británie.

Ossessione (Posedlost). Rež. Luchino Visconti. 1943. Itálie.

Palmetto (Palmetto). Rež. Volker Schlöndorff. 1998. Německo / USA.

Pracka v lahvi. Rež. Jan Matějovský. 1978. Československo.

The Big Sleep (Hluboký spánek). Rež. Howard Hawks. 1946. USA.

The Grissom Gang. Rež. Robert Aldrich. 1971. USA.

The Maltese Falcon (Maltézský Sokol). Rež. John Huston. 1941. USA.

The Postman Always Rings Twice (Pošťák vždycky zvoní dvakrát). Rež. Tay Garnett. 1946. USA.

Zlaté rybičky. Rež. Karel Pokorný. 1979. Československo.

Resumé

The objective of my bachelor degree was to introduce James Hadley Chase, the writer of detective stories, who is less known in Czech Republic, because his importance is left behind the other novelists. I approach his work analytically to give reasons for author's qualities and progressive methods. I tried to determine all important attributes of Chase's writing, so I described narrative techniques which he used and the way how he created psychology of characters. Furthermore I made a short list of author's works and showed some similarities with other hard-boiled school novels.

My principal aim was to define contribution of James Hadley Chase for detective literature. I based my theories about that on my subjective feelings, but I tried to stick to the facts and don't idealise the reality.